

~~37733~~ 237046

VII. 6. c

8065

Učne slike
iz
zemljepisja.

VOJVODINA KRANJSKA.

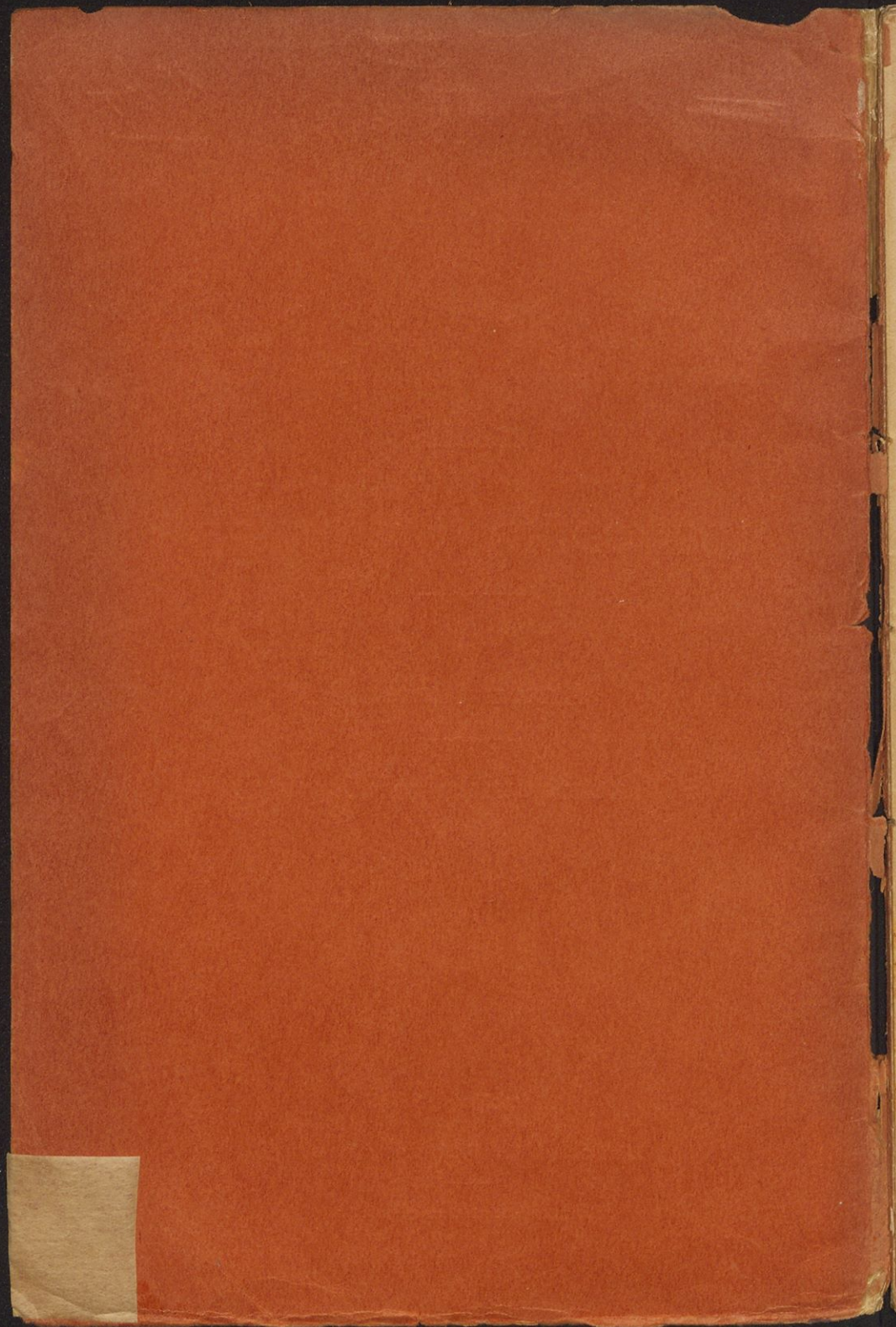
Uredil
Anton Maier.

S 3 zemljevidnimi obriski.

V Ljubljani, 1906.
Založil L. Schwentner.

Tisk „Zvezne tiskarne“ v Celju.

Učne slike
iz
zemljepisja.

VOJVODINA KRANJSKA.

Uredil
Anton Maier.

S 3 zemljevidnimi obriski.

V Ljubljani, 1906.

Založil L. Schwentner.

Tisk „Zvezne tiskarne“ v Celju.

096034234

Predgovor.

Pri sestavljanju pričujočih učnih slik in zemljevidnih obriskov so sodelovali: gčna. **Marija Šerc**, m. **Hildegardis Lebar**, gpa. **Olga Kobau**, s. **Eleonora Mantuani**, s. **Justina Martinčič**, g. učitelj **Matija Janežič**, g. učitelj **Franc Marolt** in g. nadučitelj **Franc Gabršek**, ki je oskrboval tudi kurekture.

Bodi jim izrečena s tem srčna zahvala!

V LJUBLJANI, meseca septembra 1906.

VSEBINA.

A. Ponovilo učiva iz III. razreda.

	Stran
I. Strani neba	1
II. Načrti	1
III. Ljubljanski grb	3
IV. Občinski svet ljubljanski	3
V. Ljubljana v davnih časih	3
VI. Vožnja in razsvetljava v Ljubljani v prejšnjih časih	4
VII. Ljubljansko barje	4

B Novo učivo.

I. Prvi izprehod na Grad	4
1. Stranske strani neba	4
2. Kranjska dežela	5
II. Zemljevid Kranjske dežele	8
III. Drugi izprehod na Grad	10
Kranjsko gorovje vobče	10
IV. Potovanja po Gorenjskem	14
1. Izlet v Kamnik	14
Rokovnjači	20
2. Na Šmarno goro	21
Tabori v turških časih	22
Srčna Skaručanka	25
3. V Kranj	26
Dr. France Prešeren	28
4. Do Karavank	29
5. Do Julijskih Alp	30
Pripovedka o Lambergarju in Pegamu	33
6. V Bohinj	33
Pripovedka o začetku Blejskega jezera	34
Sava (gorenji in srednji tek)	36, 37
Ponovilo vseh potovanj po Gorenjskem	37
Pregledno ponovilo Gorenjskega	37
V. Potovanja po Dolenjskem	38
7. Do Litije	38
Ivan Vajkhard Valvasor	39
8. Do Brežic	40
9. V Novo mesto	43
Rudolf IV. Ustanovnik	46
10. V Črnomelj	46
11. Do Turjaka	48
Herbart Turjaški	49
Andrej Turjaški	50
12. V Kočevje	51
Sava (dolenji tek)	52
Ponovilo vseh potovanj po Dolenjskem	53
Pregledno ponovilo Dolenjskega	53
VI. Potovanja po Notranjskem	54
13. V Postojno	54
14. V Vipavo	57
Predjamski grad	60
15. V Cerknico	63
16. V Idrijo	64
17. Ljubljana	69
Ponovilo vseh potovanj po Notranjskem	67
Pregledno ponovilo Notranjskega	69
VII. Pregledno ponovilo Kranjske dežele	70
VIII. Zgodovina	70
1. Iz najstarejših časov	73
2. Rimljani na Kranjskem	74
3. Huni	75
4. Stari Slovani	75

A.

Ponovilo učiva iz III. razreda.

I. Strani neba.

1. Stran neba, kjer stoji solnce opoldne, imenujemo jug.
2. Jugu nasprotna stran je sever.
3. Ako smo obrnjeni proti severu, imamo za seboj jug, na desni vzhod in na levi zahod.
4. Sever, jug, vzhod in zahod so strani neba.
5. Grintavec je na severu, Krim na jugu, Jančji vrh na vzhodu in Šišenski hrib na zahodu od Ljubljane.
6. Senca kaže opoldne vedno proti severu. — Zakaj?
Vaje v zavedanju po straneh neba v šoli in zunaj šole.

II. Načrti.

1. Na načrtih je sever zgoraj, jug spodaj, vzhod na desni in zahod na levi strani.
2. Načrti so narisani v zmanjšanem merilu.
3. Nastenski načrt šolske sobe.

Čitaj, v katerem merilu je narisana ta-le nastenski načrt! (1 : 10.) — Kaj pomenja to? (1 *dm* na načrtu pomenja 10 *dm* ali 1 *m* v resnici.) — Izračuni po načrtu dolžino in širino šolske sobe!

4. Nastenski načrt šolskega poslopja.	} Slično postopanje kakor pri 3.
5. Nastenski načrt šolskega poslopja ob cesti (ulici).	
6. Nastenski načrt šolskega obližja.	

Čitaj, v katerem merilu je narisana ta-le nastenski načrt! (1 : 1000.) — Kaj se pravi to? (1 cm na načrtu pomenja 1000 cm ali 10 m v resnici.)

Katere ceste, ulice, trgi meje našo šolo? — Pokaži jih na načrtu! — Katero smer imajo ceste, ulice? — Katera javna poslopja so v obližju šole? — Pokaži jih na načrtu! — Izračunajo se po načrtu nekatere razdalje.

7. Načrt mesta Ljubljane.

(Ponovilo na nastenskem načrtu.)

- a) Načrt mesta Ljubljane je majhna in natančna slika Ljubljane, kakor se vidi z višine.
- b) Na načrtu mesta Ljubljane pomenja zelena barva travnike, rjava polje, modra vodo, rdeča poslopja, bela ceste, ulice in trge, debeločrtna črta železnico.
- c) Ljubljanica priteče v mesto od južne strani in se potem zavije na vzhodno stran.

Čez Ljubljanico drže šentjakovski most, Hradskega most, frančiškanski most, Franca Jožefa jubilejni most in šentpetski most.

Pokaži jih na nastenskem načrtu!

- č) Na severni strani Ljubljane je Dunajska cesta, cerkev sv. Krištofa, Bežigrad, južni kolodvor in polje.
- Pokaži vse to na načrtu!

- d) Na južni strani Ljubljane je šentjakobska in trnovska cerkev ter Ljubljansko barje.

Pokaži to na načrtu!

- e) Na vzhodni strani Ljubljane so Poljane, šentpetska cerkev, šentpetska vojašnica in bolnica.

- f) Na zahodni strani Ljubljane je vladna palača, tobačna tvornica, Tivoli in travniki.

Pokaži to na načrtu!

- g) V Ljubljani je pet župnijskih cerkva, namreč: stolna, frančiškanska, šentpetska, šentjakobska in trnovska cerkev.

Pokaži jih na načrtu! — Pokaži na načrtu Ljubljanski Grad, mestno hišo, našo šolo, cerkev, ki imamo v njej šolsko mašo!

8. Načrt Ljubljanske okolice.

(Ponovilo na nastenskem načrtu.)

- a) Ljubljana je mesto; zaznamenujemo ga z dvema drug v drugem ležečima krogoma.
- b) Ježica je vas; zaznamenujemo jo z enim samim majhnim krogom.
- c) Ljubljanica je reka; zaznamenujemo jo z eno samo prav debelo črto.
- č) Gradaščica je potok; zaznamenujemo ga s tanjšo črto.
- d) Železnico narišemo z eno samo črtkasto črto.
- e) Zalog je postaja; narišemo jo s krogom, ki je na njem mala zastavica.
- f) Dunajska cesta je državna cesta; narišemo jo z dvema vzporednima debelima črtama.
- g) Cesta na Ig je deželna cesta; narišemo jo z eno debelo in eno tanko črto.
- h) Cesta v Štepanjo vas je okrajna cesta; narišemo jo z z eno tanko in eno črtkasto črto.
- i) Za znamenje vozne pošte nam služi pismo z rogom.
- j) Za znamenje cerkve nam rabi kvadrat ali krog s križem.
- k) Hrib narišemo s črtkanjem. Čim strmejša je pobočje, tem debelejša, krajša in bliže skupaj so črtke.

III. Ljubljanski grb.

Učitelj pokaže mestni grb. Opišite ga! — Kaj pomenja stolp na grbu? — Kaj veš povedati o mestnem obzidju? (Glej „Domoznanstvo“, str. 24.) — Zakaj je na stolpu zmaj? (Glej „Domoznanstvo“, str. 40, 41.)

IV. Občinski svet ljubljanski.

(Glej „Domoznanstvo“, str. 53.)

V. Ljubljana v davnih časih.

(Glej „Domoznanstvo“, str. 24.)

VI. Vožnja in razsvetljava v Ljubljani v prejšnjih časih.

(Glej „Domoznanstvo“, str. 28.)

VII. Ljubljansko barje.

(Glej „Domoznanstvo“, str. 67.)

B.

Novo učivo.

I. Prvi izprehod na Grad.

1. Stranske strani neba.

a) Na Gradu.

Učitelj napravi z učenci izprehod na Ljubljanski Grad, kjer jim razvije nauk o stranskih straneh neba in pojasni pojem dežele.

Ponovilo glavnih strani neba.

(Glej I. Strani neba.)

Sever, jug, vzhod in zahod so glavne strani neba.

Imamo pa še druge strani neba. O teh se hočemo danes učiti.

Obrnimo se proti severu! — Pokaži z levico proti severu, z desnico proti vzhodu! — Pokaži stran neba med severom in vzhodom! — Pomnite:

Stran neba, ki je med severom in vzhodom, imenujemo severovzhod.

Ponovi, A! - B! - C! — Pokažite severovzhod! — Obrnite se proti severovzhodu!

Obrnimo se proti vzhodu! — Pokaži z levo roko vzhod, z desno pa jug! — Pokaži z obema rokama stran neba, ki je med jugom in vzhodom! — Pokažite to vsi! — Kako imenujemo to stran neba, ker je med jugom in vzhodom? — Pomnite:

Stran neba, ki je med jugom in vzhodom, imenujemo jugovzhod.

Ponovi, A! - B! - C! — Pokažite jugovzhod! — Obrnite se proti jugovzhodu!

Obrnimo se proti jugu! — Pokaži z desnico zahod in z levico jug! — Pokaži z obema rokama stran neba, ki je med jugom in zahodom! — Pokažite to vsi! — Kako imenujemo to stran neba, ker je med jugom in zahodom? — Pomnite:

Stran neba, ki je med jugom in zahodom, imenujemo jugozahod.

Ponovi, A! - B! - C! — Pokažite jugozahod! — Obrnite se proti jugozahodu! — Kam drži železnica proti jugozahodu? (V Trst.)

Obrnimo se proti zahodu! — Pokaži z levico zahod in z desnico sever! — Pokaži z obema rokama stran neba, ki je med severom in zahodom! — Kako imenujemo to stran neba? — Pomnite:

Stran neba, ki je med severom in zahodom, imenujemo severozahod.

Ponovi, A! - B! - C! — Pokažite severozahod! — Obrnite se proti severozahodu! — Kam drži železnica proti severozahodu? (V Št. Vid.)

Pokažite vse štiri glavne strani neba! — Pokaži in imenuj strani neba, ki so med glavnimi! — Pomnite:

Severovzhod, jugovzhod, jugozahod in severozahod imenujemo stranske strani neba.

Pokaži in imenuj stranske strani neba! — Pokaži z obema rokama hkratu severovzhod in jugozahod! — Istotako severozahod in jugovzhod!

Obrni se proti severu! — Kaj imaš za seboj? (Jug.)

Obrni se proti vzhodu! — Kaj imaš za seboj? (Zahod.)

Obrni se proti jugozahodu! — Kaj imaš za seboj? (Severovzhod.)

Obrni se proti severozahodu! — Kaj imaš za seboj? (Jugovzhod.)

2. Kranjska dežela.

Z Grada imamo lep razgled. Ponovi stavke o razgledu, ki ste se jih naučili v II. in III. razredu!

Z vrhunca imamo lep razgled. Ob vznožju Grada se razprostira Ljubljana. Okoli Ljubljane se širi velika ravnina s polji in travniki. Po ravnini je mnogo vasi. Ljubljansko barje je večinoma že osušeno. Iz ravnine kipe griči in hribi. Za gričevjem se vzdiguje visoko gorovje. Na snežnikih leži vse leto sneg.

Naštejte in покаžite vasi, ki so vam znane! (Štepanja vas, Zalog, Šiška, Ježica, Ig, Dev. Mar. v Polju itd.) — Tam pod snežniki vidimo mestece Kamnik. Ako bi ne bilo gorovja in hribovja, bi videli še mnogo drugih vasi in več mest, n. pr. Škofjo Loko, Kranj, Višnjo goro itd. Videli bi tudi mnogo rek in potokov. — Pomnite:

Ves ta del zemlje, ki ga pregledate, vse gorovje in hribovje, ravnine in vasi, ki jih vidite z Grada in ki so skrite za gorami in hribi, so dežela Kranjska ali Kranjsko.

Vse Kranjske dežele pa ne moremo pregledati z Grada. Zakaj ne? — Na Kranjskem je 14 mest in nad 3200 vasi. — **Kranjsko ima pol milijona prebivalcev.** Koliko tisoč je to? ($1.000.000 = 1000 \times 1000$; $\frac{1}{2}$ milj. = 500.000.) — V kateri deželi živimo? (Na Kranjskem.) — Tu smo torej doma, zato pravimo:

Kranjska dežela je naša domovina ali naša materina dežela.

Katero mesto je na Kranjskem največje? (Ljubljana.)

Pomnite: Ker je Ljubljana največje in najvažnejše mesto na Kranjskem, pravimo:

Ljubljana je glavno mesto Kranjske dežele.

Kranjsko je razdeljeno v tri dele. Pogledajmo, kje so in kako se imenujejo! — Obrnimo se proti severu! — **Del Kranjske na severu in severozahodu je gorenji del dežele; imenujemo ga Gorenjsko.** — Kje je Gorenjsko? — Pokažite!

Obrnimo se proti jugu! — **Del Kranjske od Ljubljane proti jugu in jugovzhodu imenujemo Dolenjsko.** — Pokažite, kje je Dolenjsko? — Zakaj imenujemo ta del Dolenjsko? (Ker je dolnji del Kranjskega.)

Obrnimo se proti jugozahodu! — Tu je tretji del Kranjskega. Med katerima deloma je? (Med Gorenjskim in Dolenjskim.) — Imenujemo ga Notranjsko. — **Med Gorenjskim in Dolenjskim na jugozahodu je Notranjsko.**

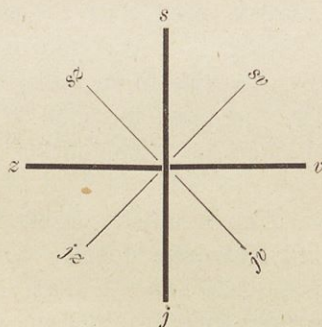
Pokažite, kje je Notranjsko? — Pokažite vse tri dele Kranjske dežele!

b) V šoli.

Ponovimo danes, kar smo videli zadnjič z Grada! — O čem smo se učili? (O štirih stranskih straneh neba in o Kranjski deželi.) — Strani neba hočemo določiti tudi v šoli.

Kako imenujemo stran neba, kjer stoji solnce opoldne? (Jug.) — Katera stena je torej južna? (Stena z okni.) — Katera stran je jugu nasproti? (Sever.) — Katera stena je severna? (Stena z durmi.) — Določi vzhod in zahod! — Obrnite se proti severu, razprostrite roke na desno in levo! — Kaj kaže desnica? (Vzhod.) — Kaj kaže levica? (Zahod.) — Desna stena je vzhodna, leva pa zahodna. Pokažite sever, jug, vzhod in zahod! — Kako imenujemo te strani neba? (Glavne strani neba.) — Po katerih gorah in hribih določamo v Ljubljani glavne strani neba? (Na severu je Grintavec, na jugu Krim, na vzhodu Jančji vrh in na zahodu Šišenski hrib.) — Ponovi štiri stranske strani neba! — Kje je severovzhod, severozahod itd.? — Da si laže zapomnite vseh osem strani neba, narišem na šolsko tablo sliko, ki nam jih bo kazala.

Štiri glavne strani neba na šolski tabli že poznamo. Kje je na šolski tabli sever, jug, vzhod, zahod? (Sever je zgoraj, jug spodaj, vzhod na desni, zahod na levi.)

Narišimo jih! — Kaj pomenjajo te štiri debele črte? (Glavne strani neba.) — Določimo stranske strani neba! — Katera stran neba je med severom in vzhodom? (Severovzhodna.) — Označimo jo s tanko črto! — Katera stran neba je med severom in zahodom? (Severozahodna.) — Itd.

Kaj pomenjajo štiri tanke črte? (Stranske strani neba.) — Imenuj nasprotne strani neba!

c) Na prostem.

Danes opoldne hočemo določiti strani neba na šolskem dvorišču. Zakaj opoldne? (Ker kaže senca opoldne proti severu.) — Zakaj kaže senca opoldne proti severu? (Ker stoji solnce opoldne na jugu.) — Opoldne se določi in označi vseh osem strani neba. Kje je sever? — Potegni s paličico črto v pesku! — Katera stran neba je severu nasproti? (Jug.) — Označi jug v pesku! — Itd.

Ponovimo, kar smo se učili o Kranjski deželi! — Katera dežela je naša domovina? (Kranjsko.) — Koliko mest in vasi je na Kranjskem? — Koliko prebivalcev šteje Kranjsko? — Katero je glavno mesto Kranjskega? — V koliko delov je razdeljena Kranjska dežela? — Kje je Gorenjsko, Dolenjsko, Notranjsko?

II. Zemljevid Kranjske dežele.

Rekli smo, da moremo pregledati z Grada le del Kranjske dežele. Ako bi se pa vzdignili z zrakoplovom visoko v zrak, bi pregledali vso deželo. Čim više bi se vzdigovali, tem bolj bi se manjšale vasi in mesta. Ljubljano bi videli le še kot debelo piko, vasi kot pičice, Ljubljanico kot tanko nitko, gorovje in hribovje kot temne proge.

Tu vam pokažem sliko Kranjske dežele, kakršno bi videli z višine. **To je zemljevid Kranjske dežele.** Kaj nam kaže ta zemljevid? (Sliko Kranjske dežele.) — Pokaži Kranjsko deželo, N! — Poglej, s kakšnimi barvami je obrobljena Kranjska dežela na zemljevidu? (Z rdečo, modro, rumeno.) — Na severu je Kranjsko obrobljeno z rdečo barvo. Pokaži torej sever! — Katera stran neba je severu nasproti? (Jug.) — Pokaži jug! — Kako je Kranjsko tam obrobljeno? (Modro.) — Kje je še modro obrobljeno? (Na vzhodu.) — Pokaži vzhod! — Pokaži zahod! — Kako je Kranjsko obrobljeno na zahodu? (Rumeno.) — Določimo še enkrat štiri glavne strani neba na zemljevidu! — Določimo štiri stranske strani neba na zemljevidu! — Poiščimo Gorenjsko, Dolenjsko, Notranjsko! — Sredi zemljevida vidite debelo piko z dvema krogoma. Kaj neki pomenja to? (Glavno mesto Ljubljano.) — Zakaj zaznamujemo mesto Ljubljano s piko? (Ker se vidi tako z višine.) —

Kako se pa vidijo reke z višine? (Kot nitke ali krive črte.) — Poišči na zemljevidu tako črto! — Kaj pomenja? (Reko.) — Poišči še drugo tako črto na zemljevidu! — Ti! — Zakaj je ta črta debelejša kot ona? (Ker je ta reka večja od one.)

Rekli smo, da se vidi gorovje z višine kot temne proge. Pokaži na zemljevidu tako temno progó! — Kaj pomenja? (Gorovje.) — Poišči še drugo temno progó! — Katera je temnejša? — Kdaj mora biti progá temnejša? (Čim višje je gorovje.)

Ali so na zemljevidu Kranjske dežele samo temne proge? (Ne, vmes so tudi svetlobarvani deli.) — Pomnite: Kar je na zemljevidu svetlobarvano, pomenja ravnino. — Poglej, okoli katerega mesta je zemljevid Kranjske dežele svetleje barvan? (Okoli Ljubljane.) — Kaj pomenja to? (Da je okoli Ljubljane ravnina.) — Pokaži še katero drugo ravnino na zemljevidu! — Na kaj se boš oziral? (Na svetlo barvo.) — Ali vidiš na zemljevidu mnogo ravnin? (Ne.) — Kaj lahko sklepaš iz tega, ker ima Kranjska dežela malo ravnin? (Da ima več gorovja.)

Zemljevide Kranjske dežele na klop! — Vse to določijo učenci na svojih zemljevidih.

Ponovilo po osnovi.

Osnova: Stranske strani neba. — Kranjska dežela. — Domovina. — Glavno mesto. — Deli Kranjske dežele. — Zemljevid Kranjske dežele.

Stran neba, ki je med severom in vzhodom, imenujemo severovzhod, stran med jugom in vzhodom jugovzhod; med jugom in zahodom je jugozahod, med severom in zahodom pa severozahod. — Z Grada pregledamo le del Kranjske dežele. Na Kranjskem je 14 mest in nad 3200 vasi. Kranjsko šteje pol milijona prebivalcev. — Kranjska dežela je naša domovina ali naša materina dežela. Njeno glavno mesto je Ljubljana. Kranjsko je razdeljeno v tri dele: Gorenjsko, Dolenjsko in Notranjsko. Gorenjsko je severni in severozahodni, Dolenjsko južni in jugovzhodni, Notranjsko pa jugozahodni del Kranjskega. — Zemljevid nam kaže sliko Kranjske dežele. Na zemljevidu je mesto Ljubljana zaznamenovano s piko, reke so narisane kot krive črte, gorovje se vidi kot temne proge, ravnine pa so svetlobarvane.

Zaznamenovanje zemljepisnih pojmov in razumevanje konvencionalnih znamenj na zemljevidu.

Učila: Vlach, dr. Jar., Poočitovanje najvažnejših zemljepisnih pojmov. 3 tabele. Dunaj, A. Pichlerja vdova in sin.

Baur, C. F., Šolski nastenski zemljevid vojvodine Kranjske. Dunaj, Ed. Hölzel.

III. Drugi izprehod na Grad.

Kranjsko gorovje vobče.

Učilo: Slika „Razgled z Ljubljanskega Grada“.

1. Ponovilo učiva s prvega izprehoda na Grad.
Na prostem.

Pokažite štiri glavne strani neba! — Pokažite štiri stranske strani neba! — Pokaži in imenuj kraje, ki so proti vzhodu, zahodu, jugu, severu! — Katero deželo vidimo z Grada? (Kranjsko.) — Ali vidimo vso Kranjsko deželo? (Ne.) — Katero mesto je pred nami? (Ljubljana, glavno mesto Kranjskega.) — Pokaži Gorenjsko! — Katera stran neba je to? — Kje pa je Dolenjsko? — Pokaži jugozahod! — Kateri del dežele je na tej strani neba?

Okrog Ljubljane se razprostira ravnina, t. j. raven svet. Oglejmo si severni del te ravnine! — Kaj vidite na ravnini? (Polje in travnike.) — Severni del te ravnine je rodovit. Imenujemo ga Ljubljansko polje. — Oglejmo si južni del ravnine! — To je Ljubljansko barje. Je li to tudi rodovito? (Ne.) — Ljubljansko barje je povečem nerodovito in deloma še močvirno.

2. Kamniške planine.

Obrnite se proti Gorenjskemu! — Katera stran neba je to? (Severna in severozahodna.) — Poglejte gorovje na severu! — Kateri vrh je najvišji? (Grintavec.) — Koliki vrh v tem gorovju je Grintavec? (Drugi vrh.) — Koliko vrhov ste našli v tem gorovju? (Osem.) — Pod osmim vrhom je mesto Kamnik. To gorovje na severu imenujemo Kamniške planine. Zakaj Kamniške? (Po mestu Kamniku.) — Najvišji vrh v Kamniških planinah je Grintavec.

Štejte še enkrat vrhove v Kamniških planinah! (1, 2, 3, 4.) — Stoj! Med 4. in 5. vrhom vidite zaokroženo globino. Tako za-

okroženo globino med gorskimi vrhovi imenujemo sedlo. To je Kamniško sedlo. Čez sedlo pelje pot. Kam bi prišli čez to sedlo? (V drugo deželo, na Štajersko.) — To se večkrat ponovi in pokaže.

3. Karavanke.

Obrnite se proti severozahodu! — Kaj vidite ondi? (Drugo gorovje.) — To so Karavanke. Kaj so Karavanke? — V katerem delu Kranjske dežele se razprostirajo? (Na Gorenjskem.) — Karavanke so zelo visoko gorovje, ki ima mnogo vrhov. Poiščimo najvišjega!

Da ga bomo lažje poiskali, pokažite prej Šmarno goro! — Koliko vrhov ima Šmarna gora? — Na prvem vrhu je cerkev, drugemu vrhu pravimo Grmada. Poglejte za Grmado! — Tam zadaj se vzdiguje visok vrh — Stol. Stol je najvišji vrh v Karavankah. Pokažite Stol! — Kateri vrh je višji, Stol ali Grintavec? (Grintavec.) — Pokažite Kamniške planine, Grintavec, Kamniško sedlo, Stol, Karavanke! — Ako bi šli čez Karavanke, bi prišli v drugo deželo — na Koroško.

4. Julijske Alpe.

Obrnite se še bolj proti severozahodu! — Tu vidimo na Gorenjskem še tretje gorovje. To so Julijske Alpe, ki imajo najvišje vrhove na Kranjskem. Vendar si tega gorovja ne moremo dobro ogledati. Kateri hrib nam zapira razgled? (Šišenski hrib.)

Najvišji vrh v Julijskih Alpah pa vendar lahko določimo. Poglejte na Šišenski hrib! — Prav za tem hribom vidite visok vrh — Triglav. Triglav je najvišji vrh Julijskih Alp in sploh najvišja gora na Kranjskem.

Najbolje vidimo Triglav z Dunajske ceste od Sv. Krištofa dalje. Tam je razgled prost.

Onostran Julijskih Alp je tudi druga dežela — Primorsko. Ponove se vrhovi gora in gorovje na Gorenjskem.

5. Gore na Dolenjskem.

Obrnite se proti jugovzhodu! — Kateri del Kranjskega je na tej strani neba? — Z Grada si moremo ogledati tudi nekatere gore na Dolenjskem.

Katero goro vidite južno od barja? (Krim.) — Krim je skoraj sredi Kranjske dežele med Gorenjskim, Dolenjskim in Notranjskim.

Poglejte na levo od Krima! — Tam vidite goro, ki je na njej cerkev. To je Sv. Ahec.

Daleč tam na vzhodu vidimo vrh najvišje gore na Dolenjskem. Obrnite se proti Zalogu! — Pokažite Zalog! — Za Zalogom vidimo vrh — Kum. Na vrhu je cerkev. Kum je najvišja gora na Dolenjskem. Pokažite Krim, Sv. Ahec. Kum!

6. Notranjsko.

Pokažite, kje je Notranjsko? — Proti kateri strani neba se moramo obrniti? (Proti jugozahodu.) — Tudi tam vidimo vrhove. Mestni log vam je znan. Pokaži mestni log! — Poglejte preko mestnega loga proti jugozahodni strani! — Tam zadaj vidimo vrhove Notranjskega gorovja. Gorovje na Notranjskem je na jugozahodni strani. To gorovje imenujemo Hrušico. Kje je Hrušica? (Na Notranjskem.)

Vsestransko ponovilo.

V šoli.

V šoli se popiše izprehod. Otroci sodelujejo s svojimi podatki. Učitelj riše hkratu obrisek izprehoda na šolsko tablo.

a) Učitelj riše obrisek.

Kaj smo si ogledali zadnjič z Ljubljanskega Grada? (Gorovje Kranjske dežele.) — Katero gorovje je na severu? (Kamniške planine.) — To gorovje hočem narisati. Najprej zaznamenujem Ljubljano. Kako? — Kamniške planine so severno od Ljubljane. Kako bi se nam videle, ko bi jih gledali z višine? (Kot temna proga.) — Tako progo narišem na šolsko tablo. Kaj pomenja? (Kamniške planine.) — Imenuj najvišji vrh v Kamniških planinah! (Grintavec.) — Vrhove zaznamenujemo z ležečim križcem. Kaj naj torej naredim? (X) — Kaj pomenja to? (Grintavec.) — V Kamniških planinah je tudi sedlo. Kaj je sedlo? — Katero sedlo je v Kamniških planinah? (Kamniško sedlo.) — Zaznamenujemo ga tako-le:). — Katero je drugo gorovje na Gorenjskem? (Karavanke.) — Karavanke so od Grintavca proti zahodu. Tu jih narišem. Kako? — Kateri je najvišji vrh v Karavankah? (Stol.) — Kako ga označim? (Z ležečim križcem.) — Kje se vzdiguje najvišje gorovje na Kranjskem? (Na severozahodu.) — Kako ga imenujemo? (Julijske Alpe.) — Julijske Alpe se dvigajo v tej-le smeri. (Učitelj jih nariše.) — V tem kotičku je najvišja gora na Kranjskem. Katera? (Triglav.) — Odkod dobro vidimo Triglav? (Z Dunajske ceste.) — Kateri hrib zapira razgled na Triglav z Grada? (Šišenski hrib.) — Tu označim Triglav.

Naštej gore, ki so na Dolenjskem! (Krim, Sv. Ahec, Kum.) — Kje je Krim? (Južno od barja.) — Torej južno od Ljubljane. Katero znamenje naredim za Krim? — Blizu Krima je Sv. Ahec. Proti kateri strani neba? — Kako ga označim? — Pokaži južni konec Kamniških planin! — Južno od tega konca je Kum. Zaznamujem ga.

Katero gorovje smo videli na Notranjskem? (Hrušico.) — Narišem jo.

b) Vaja na zemljevidu.

Kar smo zdaj narisali, vse to poiščimo in pokažimo na zemljevidu Kranjske dežele!

Pokaži na zemljevidu Kranjske dežele sever! — Kako je barvan zemljevid ob severni meji? (Rdeče.) — Blizu tam, kjer se stikata rdeča in modra barva, od Ljubljane naravnost proti severu je Grintavec. Pokaži ga! — Od Grintavca proti vzhodu (na desno) so Kamniške planine. Kako so barvane? — Zakaj? — Poišči v Kamniških planinah znamenje za sedlo! — Kakšno je? — Kaj pomenja? (Da je tu Kamniško sedlo.) — Kaj pelje čezenj? (Pot.) — Kam drži pot? (Na Štajersko.) — Katera dežela je torej onostran Kamniških planin? (Štajersko.) — Pokaži Štajersko!

Pokaži še enkrat Grintavec! — Odtod kaži pod rdečo črto vedno proti zahodu (na levo) ob severni meji Kranjske dežele! — Tu so Karavanke. Kateri vrh je v Karavankah najvišji? (Stol.) — Poišči ga! — V katero deželo bi prišli, če bi šli čez Karavanke? (Na Koroško.) — Katera dežela je torej onostran Karavank? (Koroško.) — Pokaži Koroško! — Pokaži na zemljevidu Kranjske dežele severozahodno mejo! — Kako je obrobljena? (Rumeno.) — Tam so Julijske Alpe. Pokaži jih! — Poišči najvišji vrh v Julijskih Alpah! — Kako ga imenujemo? (Triglav.) — Kam bi prišli čez Julijske Alpe? (V drugo deželo, na Primorsko.) — Pokaži to!

Katere gore moramo poiskati na Dolenjskem? (Krim, Sv. Ahec, Kum.) — Kako smo rekli, kje je Krim? (Južno od Ljubljane.) — Pokaži torej Ljubljano in južno od Ljubljane Krim! — Katera gora je blizu Krima na jugovzhodu? (Sv. Ahec.) — Kje bomo pa iskali Kum? (Južno od Kamniških planin.) — Kakšna gora je Kum za Dolenjsko? (Najvišja.)

Pokaži na zemljevidu Notranjsko! — Katero gorovje je tam? (Hrušica.) — Poišči jo! — Pridi in pokaži gorovje na Gorenjskem! — Naštej in pokaži gore na Dolenjskem! — Pokaži Hrušico!

IV. Potovanja po Gorenjskem.

(Glej zemljevidni obrisek.)

1. Izlet v Kamnik.

Na Gradu.

Danes pohitimo z Ljubljanskega Grada z vlakom v Kamnik!
— Obrnite se proti severu in pokažite smer, kjer je mesto Kamnik!
— Pod katerim vrhom Kamniških planin je to mesto?

(Otroci imajo s seboj dnevnike in svinčnike ter skicirajo po učiteljevem navodilu železnico in predmete, ki jih nameravajo označiti na tem izletu. Učitelj skicira na večji blok. Sploh naj se podaja učencem zemljepisna snov ob razgledu z Ljubljanskega Grada v večjem merilu, da bodo mogli z učiteljem sodelovati s svojimi podatki pri potovanju po Kranjskem.)

Kdo izmed vas je že bil v Kamniku? — Po kateri železnici si se peljal tja? (Po Kamniški železnici.) — Peljimo se torej iz Ljubljane po Kamniški železnici! — Narišimo Ljubljano! Kako? (Večji krog, manjši krog in pika v sredi.)

Poglejte ono veliko poslopje! Kaj je to? (To je južni kolodvor.) — Pa tu ne vstopimo. Kam moramo iti? (Na državni kolodvor.) — Kje je ta? (V Šiški.) — Kaj je Šiška? (Vas.) — Za vas naredimo majhen krog; ker je pa v Šiški kolodvor (postaja), naredim na krogu še zastavico. Iz Ljubljane vozi železnica v Šiško; kaj moram torej narediti? (Od Ljubljane do Šiške znamenje za železniško progo.) — Kakšno je to znamenje? (Črtkasta črta.)

Na državnem kolodvoru kupimo vozni listek in se odpeljemo. Kje vozi vlak? (Po Ljubljanskem polju.) — Kaj vidite na obeh straneh? (Dobro obdelane njive in travnike.) — Kakšno je torej Ljubljansko polje? (Rodovitno.) — Pri kateri vasi se ustavi vlak? (Na Črnučah.) — Pokažite Črnuče! — Kje je ta vas? (Na severu od nas.) — Preden pride vlak do Črnuč, vidimo največjo reko na Kranjskem — Savo.

Kaj narišemo po Ljubljanskem polju? (Železniško progo.) — Znamenje za železniško progo moramo narisati do Save. Narišimo Savo! Kako? (Z debelo črto.) — Čez Savo vozi vlak. Narisati moramo torej most. Znamenje za most je majhna lestva. Kaj narišemo na levem bregu Save, ko pridemo čez most? (Postajo

Črnuče.) — Kaj so Črnuče? (Vas in postaja.) — Narišimo znamenje za vas in postajo!

Za Črnučami vidimo hrib. Kam jo krene vlak? (Proti severovzhodu.) — Narisati moramo železniško progo proti severovzhodu. Vlak vozi proti severovzhodu do Domžal, potem se obrne naravnost proti severu do mesta Kamnika. Domžale so velika vas s postajo ob železnici. Narišimo železniško progo do Domžal in postajo! — Domžal ne vidimo; prej imenovani hrib nam jih zapira. Iz Domžal narišimo prav ravno progo proti severu do Kamnika! — Kamnik je mesto. Kakšno je znamenje za mesto? (Dva kroga s piko v sredi.)

Katero gorovje se vzdiguje za Kamnikom? (Kamniške planine.) — Gorovje narišimo tako, da naredimo le debelo črto! — Koliki vrh v Kamniških planinah je Grintavec? (Drugi vrh.) — Kje je pa Kamniško sedlo? (Sredi gorovja.) — Kakšno znamenje imamo za gorske vrhove? (Ležeč križec.) — Naredite ga v začetku debele črte, ki vam znači gorovje! — Kaj pomenja ta križec? — Sredi debele črte prenehajte in naredite znamenje za sedlo! — Kakšno je?

V katero deželo pridemo čez Kamniško sedlo? (Na Štajersko.) — Katera dežela je torej onostran Kamniških planin? (Štajersko.) — Od Grintavca dalje pa je onostran Karavank Koroško. Kaj napišemo severno od Kamniških planin? (Štajersko, Koroško.)

Pri Kamniku teče Kamniška Bistrica. Ne vidimo je, a vendar jo narišimo! — Bistrica izvira v Kamniških planinah, teče proti jugu in se izliva v Savo. Znamenje za reko Bistrico je kriva črta, ki je ob izviru tanjša, ob izlivu debelejša. Zakaj? — Potegnimo torej od debele črte, ki znači gorovje, tako črto proti jugu mimo Kamnika vstric železnice do Domžal, potem malo proti vzhodu do Save! — Glejte proti vzhodu! — Tam je postaja Zalog. Blizu Zaloga se izliva Kamniška Bistrica v Savo. Kakšno znamenje naredimo za postajo Zalog?

Na naši sliki hočemo zaznamenovati še štiri strani neba. Obrnimo se proti severu! — Držite dnevniške vodoravno! — Kateri rob je obrnjen proti severu? (Gornji.) — Katero stran neba zaznamujemo ob severnem robu? (Sever.) — Nad Kamniškimi planinami pri Grintavcu zapišite „s“! — Kaj pomenja „s“? (Sever.) — Severu nasproti je jug. Kje napišemo jug? (Ob spodnjem robu.) — Zapišite spodaj „j“! — Proti kateri strani neba je desni — levi rob? — Kaj napišete na desno in kaj na levo? („v“, „z“.)

V prihodnji zemljepisni uri bomo ponovili vse to, o čemer smo se učili danes.

V šoli.

Učila: Obrisek na šolski tabli. — Fotografske slike ali razglednice: Domžale, Kamnik, Grintavec, Kamniške planine. — Slama, slamniki. — Izdelovanje smodnika (ogljje, žveplo in solitar.) — Raznobarvna kreda. — Vozni red državne železnice.

a) Učitelj riše obrisek.

Zadnjič smo se peljali v Kamnik. Sliko „Izlet v Kamnik“ narišem na šolsko tablo, a vi jo boste narisali v svoje risanke. Reke narišite z modrim, gorovje z rjavim pisalom, vse drugo s svinčnikom!

Kakšno znamenje narišem za mesto Ljubljano? (Dva kroga s piko v sredi.) — K znamenju zapišem „L“, ker ne morem napisati cele besede. Na kateri kolodvor moramo iti? (Na državni kolodvor v Šiški.) — Kakšno je znamenje za vas s kolodvorom? — Šiška je severozahodno od Ljubljane. Kam narišem znamenje za Šiško? (Severozahodno od Ljubljane.) — Med Ljubljano in Šiško je tudi železniška proga, ki veže južni kolodvor z državnim. Narišem torej železniško progo med obema krajema.

Peljemo se po Kamniški železnici. Kje vozi vlak? (Po Ljubljanskem polju.) — Kaj je Ljubljansko polje? (Ravnina.) — Kaj je ravnina? — Kaj vidimo na Ljubljanskem polju? — Na desni in levi so dobro obdelane njive in travniki; zemlja je rodovitna. S čim se torej pečajo prebivalci na Ljubljanskem polju? (S poljedelstvom.) — Narišem torej železniško progo po tej ravnini. Katero smer ima proga? (Severno.) — Vlak naglo prevozi ravnino. Pripeljemo se do velike reke. Do katere? (Do Save.) — Pomnite: Sava je največja reka na Kranjskem. — Kako narišem reko Savo? (Z debelo črto.) — Čez Savo moram narediti most. Kakšno je znamenje za most? (Mala lestva.) — Katera vas je onkraj mostu? (Črnuče.) — Tu je tudi postaja. Kako zaznamujem vas in postajo? (S krogom in z zastavico, zraven s črko „Č“.)

Na katero stran krene vlak pri Črnučah? (Proti severovzhodu.) — Od Črnuč dalje narišem na desno vodoravno železniško progo. Vlak vozi od Črnuč proti severovzhodu do Domžal, potem pa jo krene proti severu. Mimo katere vasi vozi vlak? (Mimo Domžal.) — Kakšno znamenje narišem ob železniški progi? (Krog z zastavo.) — Zakaj? — V Domžalah postoji vlak več minut. Domžale so velika

in lepa vas. Tu vidimo velika poslopja z visokimi dimniki; to so tvornice za izdelovanje slamnikov. Kje je narejeno največ vaših slamnikov? (V Domžalah.) — Kje jih prodajajo v Ljubljani? (Na Št. Jakobskem trgu.) — Zakaj se mudi vlak dalje časa? (Ker nakladajo in razkladajo zaboje s slamniki, ki jih razpošiljajo daleč po svetu.)

Kam se peljemo iz Domžal? (V Kamnik.) — V kateri smeri narišem železniško progo iz Domžal v Kamnik? (V severni.)

V Kamniku je naši vožnji konec. Katero znamenje narišem ob koncu železniške proge? (Znamenje za mesto.) — Je li Kamnik manjše ali večje mesto od Ljubljane? (Manjše.) — Kakšna kroga bom naredil? (Manjša.) — Kamnik je prav prijazno mesto. Ime ima po kamenitih tleh. Zunaj mesta je velika smodnišnica; tu izdelujejo smodnik. Iz česa sestoji smodnik? (Učitelj pokaže sestavine.)

Katero gorovje se vzdiguje za Kamnikom? (Kamniške planine.) — Gorovje bom narisal tako, da potegnem debelo črto z rjavim pisalom. Takoj v začetku tega gorovja je najvišji vrh. Kateri? (Grintavec.) — Kako naj zaznamujem ta vrh? (Z ležečim križcem.)

Od Grintavca na desno je zaokrožena globina. Kako jo imenujemo? (Kamniško sedlo.) — Zaznamujemo to sedlo! Kako? — Kam pridemo čez Kamniško sedlo? (Na Štajersko.) — Ozke steze drže na Štajersko. Med katerima deželama delajo Kamniške planine mejo? (Med Kranjskim in Štajerskim.) — Nad Kamniškimi planinami napišem „Štajersko“.

Katera dežela je od Grintavca dalje onostran Karavank? (Koroško.) — Napišimo to! — Naredimo še mejo med Koroškim in Štajerskim!

Kamnik je ob Kamniški Bistrici. Kaj je Bistrica? — Kje izvira? — Kam se izliva? — Ob izviru moram narisati tanjšo črto. Kakšno črto pa narišem ob izlivu? (Debelejšo.) — Zakaj? — Kako naj potegnem črto, ki znači Bistrico? (Od Kamniških planin mimo Kamnika vstric železniške proge do Domžal in potem do Save.) — Blizu izliva naredim znamenje za postajo Zalog!

Tako je nastala slika, ki nam predčuje „Izlet v Kamnik“.

Zaznamujemo še strani neba! — Kaj je na severu? (Kamniške planine z Grintavcem.) — Napišimo zgoraj „s“! — Nasprotna stran zdolaj je jug. — Kaj torej napišem? („j“) — Kaj zapišem na desno in kaj na levo stran? („v“ in „z“.)

Izlet se večkrat ponovi. Slednjič narišejo učenci obrisek v svoje risanke.

b) Učenci rišejo obrisek.

Pri risanju obriska naj učitelj kaže učencem znamenje za znamenjem ter naj jih opozarja z vprašanji na pravo smer.

Kaj narišete najprej? (Znamenje za Ljubljano.) — Kaj potem? (Šiško in železniško progo od Ljubljane do Šiške.) — Kaj narišete zdaj? (Železniško progo čez Ljubljansko polje.) — Proti kateri strani neba? (Proti severni.) — Potem narišite Savo! — Čez Savo narišite most! — Katero postajo narišete onkraj Save? — Kam se obrne proga od Črnuč dalje? (Proti severovzhodu.) — Kje se obrne proti severu? (Pri Domžalah.) — Narišite postajo Domžale! — Iz Domžal naredite ravno progo do Kamnika! — Katero znamenje postavite ob koncu proge? (Znamenje za mesto.) — Kaj narišete nad Kamnikom? — Kako zaznamenujete Kamniške planine? (Z debelo rjavo črto.) — Naredite znamenje za Grintavec in za Kamniško sedlo! — Kateri deželi sta onostran Kamniških planin in Karavank? (Štajersko, Koroško.) — Zapišite to! — Naredite mejo med Štajerskim in Koroškim! — Narišite še Bistrico! S kakšnim pisalom in kako? — Dokod potegnete črto, ki znači Bistrico? (Do Save.) — Česa še manjka? (Sever, jug, vzhod in zahod.)

Ko smo se peljali iz Ljubljane v Kamnik, smo videli na Ljubljanskem polju lepo obdelane njive. Kdo obdeluje polje? (Kmetje.) — S čim se torej pečajo tamkajšnji prebivalci? (S poljedelstvom.)

Rekli smo, da se vzdigujejo nedaleč od Kamnika Kamniške planine. Poleti gonijo kmetje živino na planine. Zakaj? (Ker raste na planinah sočnata trava.) — Zakaj še? (Ker je na planinah hladno, medtem ko je poleti v dolini vroče.) — Kakšno podnebje je torej na planinah? (Hladno.) — Kakšno pa je po dolinah? (Toplo.) — Zaradi tečne paše in svežega zraka se živina na planinah lepo zredi. Kmetje imajo mnogo živine. S čim se torej pečajo prebivalci? (Z živinorejo.) — Združi oba stavka! (Prebivalci se pečajo s poljedelstvom in živinorejo.)

c) Vaja na zemljevidu.

Izlet iz Ljubljane v Kamnik je na zemljevidu pravtako narisani kakor na šolski tabli, samo v manjšem merilu. Pokaži na zemljevidu Ljubljano! — Kako je naznačena? (Z dvema krogoma

in s piko v sredi.) — Od Ljubljane proti severozahodu najdete Šiško. Kaj veže Ljubljano s Šiško? (Železniška proga.) — Kako je zaznamenovana? (S črtkasto črto.) — Kaži po železniški progi do Save! — V kateri smeri gre? (Izprva naravnost proti severu, potem severovzhodno.) — Po kakšnih tleh vozi vlak? (Po ravnih.) — Kako spoznamo na zemljevidu ravnino? (Ker je svetlo barvana.) — Katera ravnina je to? (Ljubljansko polje.) — Znano vam je že, da se pečajo prebivalci Ljubljanskega polja s poljedelstvom. Odslej boste za druge kraje lahko kar iz zemljevida posneli, kje uspeva poljedelstvo. Kdo izmed vas ve povedati, kako? (Kjer je zemljevid svetlo barvan, tam je ravnina, in po ravninah je lepo polje.) — Dobro! — Pokaži Savo! — Kako je narisana? — Kakšno znamenje je narejeno za most? (|=|) — Poišči postaji Črnuče in Domžale! — Po čem ju spoznaš? — V kateri smeri vozi vlak od Črnuč do Domžal? (V severovzhodni.) — Kako jo krene od Domžal dalje? (Naravnost proti severu do Kamnika.) — Pokaži Kamnik! — Katera reka teče mimo Kamnika? (Bistrica.) — Odkod priteče? (Iz Kamniških planin.) — Kje so Kamniške planine? (Severno od Kamnika.) — Kako spoznaš Kamniške planine na zemljevidu? (Ker so temno barvane.) — Pokaži jih! — Kakšno podnebje je na Kamniških planinah? (Hladno.) — Zdaj boste spoznali tudi iz zemljevida, kakšno je podnebje. Kako? (Kjer je zemljevid temno barvan, tam so gorati kraji, in na gorah je mrzleje nego v dolini.) — Prej smo rekli, da iz zemljevida lahko posnamemo, s čim se pečajo prebivalci. Za ravnine že vemo. Ali bi se to ne dalo storiti tudi za prebivalce goratih krajev? — Gotovo! Kadar boste videli, da je zemljevid temno barvan, boste sklepali, da je v tistih krajih razvita živinoreja. Pokaži Grintavec, Kamniško sedlo! — Kam bi prišli čez Kamniško sedlo? (Na Štajersko.) — Pokaži to deželo! — Pokaži Bistrico od izvira do izliva! — Kam se izliva? — Kje?

Ponovite izlet v Kamnik in kažite obenem na zemljevidu vse kraje, reke, gore, ki so vam že znani!

č) Popis izleta.

Osnova: Kamniška železnica. — Ljubljansko polje. — Sava. — Domžale. — Kamnik. — Bistrica. — Smodniščnica. — Kamniške planine. — Najvišji vrh. — Meja.

V Kamnik se peljemo po Kamniški železnici. Odpeljemo se z državnega kolodvora v Šiški.

Vlak vozi po rodovitnem Ljubljanskem polju. Prebivalci Ljubljanskega polja se pečajo s poljedelstvom.

Pripeljemo se do največje reke v naši deželi — do Save. Čez Savo drži most.

Peljemo se mimo Črnuč in Domžal. V Domžalah je mnogo tvornic za izdelovanje slamnikov.

Naposled dospemo v Kamnik. To mesto je ob Kamniški Bistrici, ki se izliva blizu Zaloga v Savo.

V Kamniku je velika smodniščenica.

Za mestom se vzdigujejo Kamniške planine.

Najvišji vrh v Kamniških planinah je Grintavec.

Onostran Kamniških planin je Štajersko. Kamniške planine delajo mejo proti Štajerskemu.

Čez Kamniško sedlo pridemo na Štajersko.

Na Kamniških planinah je hladno podnebje, v dolinah pa je topleje.

Prebivalci goratih krajev se pečajo z živinorejo.

d) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje vlak iz Ljubljane v Kamnik? — Kdaj dospe v Kamnik? — Napiši to na šolsko tablo! — Koliko časa vozi vlak v Kamnik? — Koliko *km* je dolga proga Ljubljana-Kamnik? — Koliko časa bi hodil peš v Kamnik? (1 *km* = $\frac{1}{4}$ ure.) — Koliko stane vozni listek III. razreda, II. razredu?

e) Čitanje 135. in 157. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

Rokovnjači.

Osnova: Ime. — Bivališče. — Nadloge. — Glavar. — Skrivališče. — Nandetova koč.

Rokovnjači so bili tatinska in razbojniška družba. Klatili so se zlasti po Kamniškem okraju. Bili so grozna šiba kmetu in gospodi. Njih glavar je bil Nande. Svoje skrivališče je imel v skalnati votlini na Kamniškem sedlu. To votlino imenujejo še dandanes „Nandetovo koč“. Votlina ima dvoje sob, ki ju loči

pol metra debela skala. Manjša votlina je služila za kuhinjo in ima še zdaj od dima okajene stene in veliko ognjišče.

— Prosto pripovedovanje.

2. Na Šmarno goro.

Učilo: Fotografska slika „Šmarne gore“.

a) Učitelj riše obrisek.

Kam smo se peljali zadnjič? (V Kamnik.) — Ponovi, kar smo se naučili o tem izletu! (Učenci ponove izlet po obrisku in potem po zemljevidu.)

Danes priredimo izlet na Šmarno goro! — Kdo izmed vas je že bil na Šmarni gori? — Popiši svoj izlet na Šmarno goro! — Povej še ti, B, kako si hodil na Šmarno goro! — Narišimo obrisek! — Pokaži na obrisku znamenje za mesto Ljubljano! — Na katerem kolodvoru vstopimo? (Na južnem.) — Do katerega kolodvora se pripeljemo? (Do državnega.) — Ali smo že bili na državnem kolodvoru? — Kdaj? (Ko smo se peljali v Kamnik.)

Kje je državni kolodvor? (V Šiški.) — Pokaži na obrisku progo do Šiške! — Kaj pomenja to znamenje? (Šiško in postajo.) — Po kateri železnici smo se peljali zadnjič? (Po Kamniški.) — Danes se pa ne peljemo po Kamniški železnici. Po kateri pa? (Po državni.) — Res je. Državno železnico imenujemo Ljubljanci tudi Gorenjsko železnico. Zakaj? — Do katere postaje smo si kupili vozni listek? (Do prve.) — Kako jo imenujemo? (Vižmarje.) — Po kateri ravnini se peljemo tudi danes? (Po Ljubljanskem polju.) — Kaj vidiš na Ljubljanskem polju? (Njive in travnike.) — S čim se torej pečajo ljudje ondi? (S poljedelstvom.) — V kateri smeri se peljemo? (V severozahodni.) — Pokaži severozahod na šolski tabli! — Narišimo železniško progo po Ljubljanskem polju! — Kmalu smo na prvi postaji — v Vižmarjih. — Izstopimo! — Kam pa zdaj? (Peš na Šmarno goro.) — Narišimo znamenje za postajo Vižmarje! — Krenimo po deželni cesti! — Mimo katere vasi korakamo? (Mimo Vižmarjev.) — Naredimo znamenje za vas Vižmarje! — Do katere reke pridemo? (Do Save.) — Tu je most. Plačati moramo mostnino. Koliko? (4 h od osebe.) — Narišimo deželno cesto, Savo in most čez njo! — Korakajmo po cesti! — Skoraj pridemo do steze, ki vodi do vznožja Šmarne gore.

Narišimo stezo! — Kako zaznamenujemo goro? (S črtkanjem.) — Od vznožja hodimo po precej strmem pobočju na goro. Hodili smo dobro uro. Kaj je na vrhu gore? (Cerkev Matere Božje.) — Kaj je okrog cerkve? (Močno obzidje.) — Kakšno znamenje naredimo za cerkev? (☐, ☉)

S Šmarne gore imamo krasen razgled. Katera ravnina se razprostira pred nami? (Ljubljansko polje.) — Ob južnem robu te ravnine vidimo Ljubljanski Grad in ob njegovem vznožju Ljubljano. Posebno se razloči uršulinska cerkev. Pa tudi Kamniške planine in Karavanke se lepo vidijo.

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri „Izletu v Kamnik“, točka b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Južni kolodvor. — Državni kolodvor. — Ljubljansko polje. — Deželna cesta. — Sava. — Šmarna gora.

Na južnem kolodvoru vstopimo na vlak ter se peljemo mimo državnega kolodvora po Gorenjski železnici do prve postaje — do Vižmarjev. Vlak vozi v severozahodni smeri po Ljubljanskem polju. V Vižmarjih izstopimo ter gremo po deželni cesti čez savski most do steze, ki vodi do vznožja Šmarne gore. Po strmem pobočju hodimo dobro uro do vrha. Na vrhu je cerkev, obdana z močnim obzidjem. S Šmarne gore je krasen razgled po Ljubljanskem polju, na Kamniške planine in Karavanke.

d) Vaja v čitanju voznega reda.

Tabori v turških časih.

Kam smo priredili izlet v zadnji zemljepisni uri? (V Vižmarje in na Šmarno goro.) — Učenci ponove potovanje iz Ljubljane na Šmarno goro.

Gotovo vas bo zanimalo, ako vam povem, kako je bilo pred več sto leti na Šmarni gori.

Pred mnogimi stoletji ni bilo v naši domovini tako mirno kakor dandanes. Naši pradedje so se mnogokrat borili z najhujšimi sovražniki kristjanov — z divjimi Turki. Več nego dve sto let so prihajali Turki na Kranjsko plenit. Kamor so prišli, so požigali

vasi, upepeljali mesta in trge, pustošili polja in travnike. Mladeniče in može so vklepali v debele železne verige ter jih odvajali na Turško. Stare ljudi in otroke pa so neusmiljeno morili. — Prvi-krat je prihrul Turek v našo deželo pred 500 leti (l. 1396.). Od tega leta so prihajali divjaki neštevilnokrat v našo domovino, včasih celo po dvakrat na leto. Zadnjikrat so bili tu leta 1596. Koliko let so torej divjali Turki po naših krajih? (200 let.)

Ponovim vam še enkrat, a krajše, da si boste laže zapomnili: Več nego dve sto let je trpela Kranjska dežela pred divjimi Turki. Kamor so prišli, so požigali vasi, trge in mesta, pustošili polja in travnike, ljudi pa ali morili, ali jih odvajali v sužnost. — Ponovi, A! - B! - C!

Vodilne besede: Turki na Kranjskem.

Tisti čas še ni bila cesarska vojska tako dobro urejena kakor dandanes. Nesiečnim kmetom ni nihče pomagal. Branili so se torej sami. Da bi se pa laže branili proti Turkom, so stavili po hribih — kamor je sovražnik le iztežka prihajal — majhne trdnjave. Te trdnjave so bile podobne gradovom. V sredi je bil močan stolp, ki je bil kroginkrog obdan z močnim in širokim zidom. Večkrat je bil zid 3—4 m širok. Tako obzidje so imenovali branik. Zakaj? (Braniti.) — Ob zidu so bili tudi manjši stolpi. V njih so bile male luknje, da so streljali skozi nje. Take trdnjave so imenovali tabore. Ako prebivalci niso imeli tabora, so priredili — ko so videli, da se bliža Turek — kar cerkev v tabor. Napravili so okoli nje in okoli pokopališča močan zid. Tudi na Šmarni gori je bilo tako. Ko je prihrul Turek, so izpremenili bližnji prebivalci cerkev Matere Božje v tabor. V obzidju se še zdaj vidijo luknje, ki so streljali skozi nje.

Ponovim še enkrat, a krajše: Ubogi kmetje so se morali braniti sami. Stavili so na gričih tabore. Ako niso imeli tabora, so priredili cerkev s pokopališčem v tabor. — Ponovi, A! - B! - C!

Vodilna beseda: Tabori.

Ob Šmarni gori vidimo drugi hrib. V tistih časih je bilo prav težko zvedeti, odkod in kdaj se bliža sovražnik. Takrat še ni bilo železnic in brzojavov. Da bi pa le zasledili Turka, so imeli na visokih hribih straže. Kje je še dandanes straža? (Ljubljanski grad.) — Kakšno opravilo ima stražnik? I. t. d. — Kako pa so takrat poročali Slovenci nevarnost dalje? Glejte, nanosili so na vrh

visokega hriba obilo drv, jih zložili v kope in pokrili s slamo. Take kope so imenovali grmade. Bile so nekoliko podobne našim kresovom, samo da so bile mnogo večje. Tudi na tem hribu, ki se drži Šmarne gore, je bila vedno pripravljena grmada. (Oba hriba se narišeta.) Kateri prebivalci so vedeli, da je sovražnik blizu, ako je gorela grmada na Šmarni gori? (Prebivalci Ljubljanske ravnine.)

Povem krajše: Po gorah so zažigali grmade in s tem naznanjali nevarnost. — Ponovi, A! - B! - C!

Vodilna beseda: Grmade.

V tabore so nanosili živeža in poskrili premoženje. Kadar se je bližal sovražnik, so se poskrili vanje tudi starčki in otroci. Žene pa so kuhale smolo in jo polivale na Turke. Za zidom in na braniku so stali možje in mladeniči. V rokah so držali orožje. Seveda puške — ki so bile takrat še prav drage — ni imel vsakdo. Namesto puške so imeli nekateri kije. Kij je debel kol, ki je na enem koncu debelejši kakor na drugem, kjer ga držimo. (Nariši!) — Drugi so imeli ostro nabrušene sekire, kose, meče in sulice. Zopet drugi so bili oboroženi s tolkači. Tolkač je podoben kiju; rabijo ga n. pr. tam, kjer delajo sadni mošt, da ž njim raztolčejo sadje, preden ga denejo v stiskalnico. (Nariši!) — Imeli so tudi kije, ki so bili vanje zabiti žreblji; imenovali so jih porate. (Nariši!)

Ponovi se krajše: Kadar se je bližal Turek, so poskrili svoje premoženje, starčke in otroke v tabore. Za zidom in na braniku pa so se borili možje in mladeniči. — Ponovi, A! - B! - C!

Vodilne besede: Kako so se branili.

Mnogokrat se je zgodilo, da so Turki premagali uboge taborske prebivalce. Večkrat pa so tudi naši pradedje pregnali in pobili sovražnika. Kadar se je to zgodilo, je bilo veliko veselje v taboru. Starčki, žene in otroci so pozdravljali hrabre branitelje in hvalili Boga za zmago.

Krajše: Mnogokrat so zmagali Turki. Večkrat pa so jih pregnali in pobili Slovenci. — Ponovi, A! - B! - C!

Vodilne besede: Kdo je zmagal.

Pripovedovanje po osnovi.

Osnova: Turki na Kranjskem. — Tabori. — Grmade. — Kako so se branili. — Kdo je zmagal.

Več nego dve sto let je trpela Kranjska dežela pred divjimi Turki. Kamor so prišli, so požigali vasi, trge in mesta, pustošili polja in travnike, ljudi pa ali morili, ali jih odvajali v sužnost.

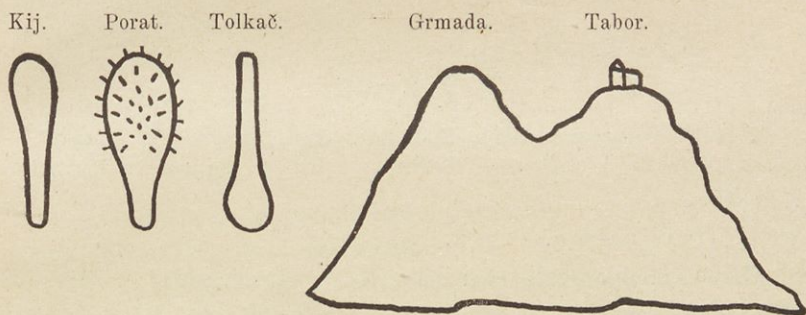
Ubogi kmetje so se morali braniti sami. Stavili so na gričih tabore. Ako niso imeli tabora, so priredili cerkev s pokopališčem v tabor.

Po gorah so zažigali grmade in s tem naznanjali nevarnost.

Kadar se je bližal Turek, so poskrili svoje premoženje, starčke in otroke v tabore. Za zidom in na braniku pa so se borili možje in mladeniči.

Mnogokrat so zmagali Turki. Večkrat pa so jih pregnali in pobili Slovenci.

Slika na šolski tabli.

Prvič : 1396

Zadnjič : 1596.

Srēna Skaručanka.

Osnova : Turki pred Ljubljano. — Vas Skaručna. — Prihod Turkov. — Pastirica in Turki. — Smrt Turkov. — Darilo umirajočega vodje.

Pred koliko leti so hodili divji Turki na Kranjsko? (Pred 500 leti.) — Koliko let so hodili plenit v našo deželo? (200 let: 1396—1596.)

Povedati vam hočem, kako je srčnost dvanajstletne pastirice otela domačo vas.

Nekoč so pridrli Turki do Ljubljane. Cerkev sv. Petra so požgali, a v mesto niso mogli priti. Ljubljančani so hrabro od-

bijali napade. Turki so se vtaborili za Sv. Krištofom in v Šiški. Ker pa niso imeli dovolj živeža, so plenili v manjših oddelkih po vaseh. Prihruli so tudi v vas Skaručno, ki leži ob Šmarni gori. Pokaži jo na zemljevidu! — Ljudje so bili vsi na polju, ker je bila žetev. Turki se ustavijo pred najlepšo hišo. Doma je bila le dvanajstletna pastirica. Nič se jih ni bala. Turški vodja ji ponudi dva cekina, ako jim pokaže shranjene denarje. Deklica jim gre kazat hram, odpre železna vrata in pravi: „Le hitro opravite svoje delo!“ Ko so bili vsi v hramu, zaklene vrata in steče na polje po ljudi. Kmetje pridejo in pobijejo Turke. Ko uvidi ranjeni vodja, da mora umreti, pokliče pastirico, ji podari zlat prstan in 1000 cekinov, rekoč: „Tu imaš, srčna dekllica! Vredna si plačila, dasiravno moram umreti zaradi tebe.“

Pripovedovanje po osnovi.

Uporaba za spisno nalogo. (Samogovor.)

---

3. V Kranj.

Učila: Fotografске slike: Medvode s Soro, Škofja Loka. Kranj. — Slika dr. Franceta Prešerna. — Prešernov spomenik na pokopališču (Grefejeva slika).

a) Učitelj riše obrisek.

Kam smo potovali zadnjič? (Na Šmarno goro.) — Ponovi to potovanje! — Danes se ne vrnemo s Šmarne gore po isti poti kakor zadnjič, temveč krenimo onostran gore po stezi v ravnino! — Kdo izmed vas je že hodil po tej poti? — Do katere postaje pridemo? (Do Medvod.) — Medvode so druga postaja na Gorenjski železnici. Podaljšajmo železniško progo do Medvod in zaznamujemo postajo Medvode! — V Medvodah zagledamo zopet Savo. Tu se izliva vanjo reka Sora. Označimo jo! — V Medvodah vstopimo zopet na vlak!

Železnica vozi po lepi ravnini. Na desni in levi so dobro obdelane njive in travniki. Prebivalci so marljivi poljedelci. Oddaleč zagledamo na levi strani mesto Škofjo Loko. Kmalu se ustavi vlak. Postaja Škofja Loka je tretja na tej železnici. Podaljšajmo progo do Škofje Loke in zaznamujemo postajo! — Od železnice do mesta moramo hoditi peš dobre pol ure. Od postaje narišem dve črti, debelejšo in tanjšo. Kaj naj značita? (Deželno cesto.) — Ob tej

cesti narišem znamenje za mesto Škofjo Loko. Ob kateri reki je Škofja Loka? (Ob Sori.) — Zakaj imenujemo to mesto Škofjo Loko? (Škof.) — Pomnite: V davnih časih je bilo to mesto last tujih škofov. Imeli so na hribu trden grad. Uršulinke so kupile ta grad in imajo zdaj v njem dekliško šolo.

Potujmo dalje! — Peljemo se ob Savi. Sava nam je že znana. Odkod? — Narišimo Savo in železniško progo vstric nje! — Ob obeh straneh se razprostira lepa ravnina. Kmalu zagledamo mesto Kranj. Ob Savi in železniški progi narišem znamenje za to mesto. Pri Kranju se izliva v Savo reka, ki priteče s Koroškega; imenujemo jo Kokro. Kako narišem Kokro? (S črto.) — Kokra loči Kamniške planine od Karavank.

V Kranju je bil v davnih časih sedež kranjskih grofov. V tem mestu si ogledamo pokopališče, kjer je pokopan najimenitnejši slovenski pesnik — dr. France Prešeren.

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: S Šmarne gore v Medvode. — Škofja Loka. — Sora. — Kranj. — Kokra. -- Prešeren.

S Šmarne gore gremo peš v Medvode. Medvode so druga postaja na Gorenjski železnici.

Tu vstopimo zopet na vlak. Pripeljemo se do tretje postaje, do Škofje Loke. Mesto je pol ure oddaljeno od železnice. V davnih časih je bilo to mesto last tujih škofov.

Skozi Škofjo Loko teče Sora, ki se izliva pri Medvodah v Savo.

Naposled se pripeljemo v Kranj. V tem mestu je bil pred davnim časom sedež kranjskih grofov.

Pri Kranju se izliva v Savo Kokra. Kokra izvira na Koroškem in loči Kamniške planine od Karavank.

V Kranju je pokopan najimenitnejši slovenski pesnik — dr. France Prešeren.

d) Vaja v čitanju vznega reda.

Dr. France Prešeren.

Seznanimi vas hočem z najimenitnejšim slovenskim pesnikom. (Pokaže se njegova slika.) To je dr. France Prešeren.

Prešeren je bil rojen na Gorenjskem v mali vasi Vrbi pod Stolom l. 1800. Gora Stol vam je znana. V katerem gorovju je? (V Karavankah.)

Prešeren je bil sin kmetiških staršev. Ker je kazal že v mladih letih veliko veselje do učenja, so ga dali starši v šolo. Učil se je izvrstno, vedno je bil odličnjak. Ko je dovršil gimnazijo, se je podal na Dunaj. Tu je postal doktor prava. Vrnivši se v Ljubljano, je pridno pesnikoval, to je: zlagal je lepe pesmi. Ljubil je otroke, posebno je pomagal revnim dijakom, kolikor je le mogel. Naposled se je preselil v Kranj in tam odprl svojo odvetniško pisarno. Pa že čez tri leta je umrl v Kranju, star šele 49 let.

Prešeren počiva na pokopališču v Kranju. Prijatelji in častilci so mu postavili lep nagrobni spomenik. (Pokaže se slika.) Na spomeniku čitamo pesnikove besede:

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.

Tudi v Ljubljani ima pesnik Prešeren umetno izdelan spomenik. Kje stoji?

Pripovedovanje po osnovi.

Osnova: Rojstvo. — Učenje. — Doktor in pesnik. — Smrt. — Nagrobni spomenik. — Spomenik v Ljubljani.

Dr. France Prešeren je bil rojen l. 1800. v Vrbi na Gorenjskem. Bil je sin kmetiških staršev. Učil se je izvrstno. Postal je doktor. Služboval je v Ljubljani. V Kranju je odprl svojo odvetniško pisarno. Zložil je mnogo krasnih pesmi. Prešeren je najimenitnejši slovenski pesnik. Umrl je v Kranju, star šele 49 let. Na njegovem grobnem spomeniku čitamo besede:

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.

Tudi v Ljubljani ima Prešeren spomenik.

---

4. Do Karavank.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Tržič, Ljubelj, Stol. — Bombaževi izdelki iz predilnice in tkalnice v Tržiču. — Usnjarski izdelki. — Črevljarski izdelki.

Ponovilo izletov „Na Šmarno goro“ in „V Kranj“.

a) Učitelj riše obrisek.

Iz Kranja drži državna cesta proti severu. Kako narišemo državno cesto? (Z dvema debelima črtama.) — Po tej cesti gremo peš ali se peljemo s pošto v Tržič. Tržič je trg, kar pove že ime. Trg je kraj, ki si je pridobil pravico, da ima tedenske sejme ali tržne dneve. V Tržiču vidimo velike tvornice, kjer prestrojajo živalske kože v usnje; iz usnja delajo črevlje; v predilnicah predejo bombaž in tko iz njega blago (bombaževino) za srajce, krila i. t. d. Tako izdelovanje imenujemo obrt, in ljudje, ki se pečajo s takimi izdelki, so obrtniki. Kateri obrtnik prestroja kože v usnje? (Strojar.) — Strojar je obrtnik. Imenuj še drugega obrtnika v Tržiču! (Črevljar.) — Rekli smo tudi, da predejo v Tržiču bombaž in tko bombaževino. Kateri obrtniki delajo to? (Predice in tkalci.) — V Tržiču je mnogo obrtnikov. Tržič je najobrtnejši trg na Kranjskem. (Nariše se znamenje za trg.)

Iz Tržiča drži državna cesta še dalje do gorovja, ki smo ga videli z Ljubljanskega Grada. To gorovje so Karavanke. Pokaži Karavanke na našem obrisku!

Cesta iz Tržiča pelje čez prelaz Ljubelj. Kaj je prelaz? (Sedlo, ki pelje čezenj pot ali cesta.) — Cesta čez Ljubelj je tako široka kakor n. pr. Karlovska cesta v Ljubljani. Ker je pa gora strma, je cesta napeljana semintja. (Pokaže se na sliki.) — Kaj narišem v Karavankah? (Prelaz.) — Prelaz zaznamujemo z dvema malima zaokroženima črtama kakor sedlo.

Kam pridemo čez Ljubelj? (Na Koroško.) — Med katerima deželama so Karavanke? — Karavanke meje Kranjsko in Koroško. Kateri je najvišji vrh v Karavankah? (Stol.) — Zaznamujemo ga! — Na Karavankah so lepi pašniki. S čim se torej peča ondotnje prebivalstvo? (Z živinorejo.) — Že pri Kamniških planinah smo zvedeli, zakaj je živina tako rada na planinah. Kdo se še spominja? (Ker ji ni tako vroče kot v dolini.) — Kakšno podnebje je torej na Karavankah? (Hladnejše kot v dolini.)

- b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)
- c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.
- č) Popis izleta.

Osnova: Tržič. — Ljubelj. — Karavanke.

Iz Kranja drži državna cesta v trg Tržič. Tu izdelujejo usnje, črevlje in bombaževino. To izdelovanje imenujemo obrt. Tržič je najobrtnejši trg na Kranjskem. Iz Tržiča gre državna cesta čez Ljubelj. Ljubelj je prelaz v Karavankah. Čez Ljubelj pridemo na Koroško. Karavanke meje Kranjsko od Koroškega. Najvišji vrh v Karavankah je Stol. Na Karavankah je hladno podnebje. Prebivalci se pečajo z živinorejo.

- d) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje vlak iz Ljubljane v Kranj? — Kdaj dospe v Kranj? — Napiši to na šolsko tablo! — Koliko časa vozi vlak v Kranj? — Koliko *km* je dolga proga Ljubljana-Kranj? — Koliko časa bi hodil peš? (1 *km* = 15 minut.)

5. Do Julijskih Alp.

Učila: Fotografške slike ali razglednice: Radovljica, Begunje, Jesenice, Sava, Karavanški predor, Bela peč, Stol. — Grad „Kamen“ (Grefejeva slika). — Klánški jezeri (Germova slika). — Slika plavža. — Slika Prešerna in njegove rojstne hiše. — Prešernove poezije (knjiga). — Gorenjska narodna noša (razglednice). — Železna ruda. -- Železni izdelki iz Kroke in Save.

- a) Učitelj riše obrisek.

Iz Kranja nas pelje železnica proti severozahodni strani. Vozimo se ob Savi. Kaj narišemo? (Železnico in Savo.) — Kako prvo in kako drugo? — Vlak vozi po Gorenjski ravnini. Skrbno obdelano polje se širi tja do visokih gora, ki se vzdigujejo ob obeh straneh. Ustavimo se v mestecu Radovljici. To mesto je ob Savi in železnici. Naredimo znamenje za mesto! — Povej, kaj ti je znano o tem mestu? (Pokaže se slika mesta).

Iz Radovljice si pojdimo ogledat vas Begunje! — Narišimo cesto, ki drži iz mesta proti severu! — Že oddaleč zagledamo veliko poslopje; to je ženska kaznilnica. Hodili smo eno uro. Narišimo znamenje za vas in zapišimo zraven črko „B“! —

Koncem vasi so razvaline gradu „Kamena“. Da si to laže zapomnite, narišimo zraven še znamenje za razvalino: . [Pokaže se Grefejeva slika „Grad Kamen“.]

Iz Begunj ni daleč v rojstno vas našega najimenitnejšega pesnika dr. Franceta Prešerna. Kako pravimo tej vasi? (Vrba.) — Naredimo znamenje za vas Vrbo!

Iz Radovljice se obrnimo na južno stran! — Onostran Sava narišimo cesto do trga Krope! — Narišimo še znamenje za trg in zapišimo zraven črko „K“! (Pokaže se razglednica Krope.) — Kakor smo našli v Tržiču obrtnike, ki izdelujejo usnje, črevlje in bombaževino, tako je tudi v Kropi skoraj v vsaki drugi hiši fužina, kjer izdelujejo žreblje in drugo železnino. Kropa je torej obrten trg.

Vrnimo se v Radovljico in potujmo po železnici dalje proti severozahodni strani! — Železnica vozi ob Savi. Narišimo Savo in ob njej železnico! — Med vožnjo opazamo na obeh straneh visoko gorovje. Gorovje na desni vam je znano. Kako ga imenujemo? (Karavanke.) — Katera je najvišja gora v Karavankah? (Stol.) — Kam pridemo čez Karavanke? (Na Koroško.)

Na nasprotni strani je drugo gorovje. Nobeno gorovje na Kranjskem nima tako visokih vrhuncev kakor to. To gorovje so Julijske Alpe.

Čez Julijske Alpe pridemo na Primorsko. Julijske Alpe ločijo Kranjsko od Primorskega. Narišimo debelo črto na levo, zapišimo „Julijske Alpe“ in za temi „Primorsko“. Med katerima gorovjema teče Sava? (Med Julijskimi Alpami in Karavankami.) — Med obema gorovjema je Savska dolina. Savo, ki teče po tej dolini, imenujemo Savo Dolinko.

Vlak se ustavi. Izprevodnik zakliče postajo Jesenice. Jesenice so trg. Nad Jesenicami so kopali železno rudo. (Pokaže se.) — V bližini je vas Sava ob reki Savi. Narišimo znamenje za trg s postajo in poleg nje vas Savo! — Na Savi je največja železna obrt na Kranjskem. Kaj izdelujejo ondi? (Tu tope železno rudo v plavžih ali topilnih pečeh, v tvornicah pa izdelujejo razno železnino.)

Na jeseniški postaji se združi z Gorenjsko železnico nova proga državne železnice, ki prihaja s Koroškega. To je Karavanška železnica. Ko so gradili to železnico, so morali razstreliti Karavanke, da so napeljali železniško progo skozi gorovje. Tako narejeno pot skozi gorovje imenujemo predor, ker so predrli

skozi gorovje. Ta železnica vozi torej skozi Karavanški predor do Jesenic in od tu dalje na Primorsko. O njej se bomo učili še pozneje. Zaznamenujmo to železnico do Jesenic!

Peljimo se dalje! — Od jesenic do zadnje kranjske postaje ne zapazimo nič znamenitega. Zadnja postaja na Kranjskem je Radeče-Bela peč. V katero deželo pridemo, ako se peljemo dalje? (Na Koroško.) — Podaljšajmo progo do Bele peči! — Zaznamenujmo Savo do izvira, ki je blizu Bele peči v dolini Planici! — Potem se izgublja Sava za nekaj časa v produ. Nedaleč od Bele peči sta Klanški jezeri. Zaznamenujmo ju!

- b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)
- c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.
- č) Popis izleta.

Osnova: Radovljica. — Begunje. — Kamen. — Kropa. — Jesenice. — Sava. — Karavanška železnica. — Bela peč. — Klanški jezeri. — Izvir Save. — Julijske Alpe. — Sava Dolinka.

Iz Kranja nas pelje vlak ob Savi do mesta Radovljice. Blizu Radovljice so Begunje z žensko kaznilnico. Koncem te vasi so razvaline gradu »Kamena«. Onostran Save je trg Kropa z žrebljarsko obrtjo.

Iz Radovljice se peljemo do trga Jesenic. V bližini je vas Sava, kjer so največje tvornice za razno železnino.

Železnica vozi vedno ob Savi. Na Jesenicah se združi z Gorenjsko železnico Karavanška železnica, ki pelje s Koroškega skozi Karavanški predor na Primorsko.

Kmalu smo na zadnji kranjski postaji, v Beli peči.

Nedaleč od Bele peči sta Klanški jezeri.

Blizu teh jezer izvira v Planici Sava.

Na severni strani so Karavanke, na zahodni pa Julijske Alpe. Čez Julijske Alpe pridemo na Primorsko. Julijske Alpe ločijo Kranjsko od Primorskega.

Sava teče po dolini med Karavankami in Julijskimi Alpami. Imenujemo jo Savo Dolinko.

- d) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje vlak iz Kranja v Radovljico? — Kdaj dospe v Radovljico? — Napiši to na šolsko tablo! — Koliko časa vozi v

Radovljico? — Koliko *km* je dolga proga Kranj-Radovljica? — Koliko časa bi hodil peš? — Koliko stane vozni listek III. razreda II. razreda?

Istotako iz Radovljice v Belo peč.

Pripovedka o Lambergarju in Pegamu.

Učilo: Grefejeva slika „Kamen“.

Osnova: Lastnik gradu. — Njegov konjič. — Velikan Pegam. — Lambergar na Dunaju. — Boj z velikanom. — Zmaga.

Ponovi izlet v Radovljico in Begunje!

Kaj stoji koncem vasi? (Razvaline gradu „Kamena“.)

Povedati vam hočem zanimivo pripovedko o lastniku tega gradu, o vitezu Lambergarju.

V tem gradu je stanoval nekdanj vitez Lambergar. Imel je konja, ki je zobal sedem let le pšenično zrnje in pil sladko vino. Zato je bil jako isker. Nekoč pride na Dunaj silen velikan, Pegam po imenu. Klical je vse junake našega cesarstva na boj. Kdor se je poizkusil ž njim, vsakega je premagal. Cesar pošlje po Lambergarja. Ta pridirja na konju v enem dnevu na Dunaj. Tam se bojuje pod varstvom Matere Božje z velikanom. Lambergar srečno premaga Pegama, mu odseka glavo in se vrne vesel v domovino. — Še dandanes stanujejo v teh razvalinah ljudje; radi pokažejo obiskovalcem kamenite jasli, iz katerih je Lambergarjev konjič zobal pšenico.

Pripovedovanje po osnovi.

6. V Bohinj.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Bled, Bohinjsko jezero, Savica. — Slika „Gozdarstvo“. — Bohinjski sir.

a) Učitelj riše obrisek.

Danes se peljimo po Bohinjski železnici k biseru Kranjske dežele, k Blejskemu jezeru! — O njem poje Prešeren:

**«Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,
kot je z okol'co ta, podoba raja.»**

Skozi kateri predor pride nova Karavanška železnica na Kranjsko? (Skozi Karavanški predor.) — Kaj je predor? (Umetno

narejena pot skozi gorovje.) — Iz katere dežele? (S Koroškega.) — Pri kateri postaji se združi z Gorenjsko železnico? (Pri Jesenicah.) — Na Jesenicah vstopimo in se peljemo po novozgrajeni železnici. Kmalu zagledamo krasno jezero. To je Blejsko jezero.

Narišimo železniško progo do Bleda in znamenje za jezero! — Tu izstopimo, da si ogledamo ta prelepi kraj. Kdo izmed vas je že bil na Bledu? — Pripoveduj, kaj si videl? — Tu vam pokažem sliko Blejskega jezera. Kaj vidite sredi jezera? (Hribček s cerkvijo.) — Sredi jezera je z drevjem obrastel hribček; po 99 kamenitih stopnicah pridemo na vrh hribčka. Tu je lepa bela cerkvice Matere Božje. Kroginkrog hriba je čista jezerska gladina. — Pomnite: Suho zemljo, ki je obdana kroginkrog z vodo, imenujemo otok.

Sredi jezera naredimo piko — znamenje za otok! — Kaj vidite še na sliki? — Navpik iz jezera se vzdiguje visoka skala, ki stoje na njej stari, sivi zidovi Blejskega gradu. Kaj vidite okoli jezera? (Lepe hiše, gosposke dvorce z lepimi vrtni in nasadi.) — Poleti prihaja tu sem mnogo tujcev, ki občudujejo naš krasni Bled. Kdo izmed vas se še spominja pripovedke o začetku Blejskega jezera, ki smo jo brali v III. razredu? — Pripoveduj jo!

Pripovedka o začetku Blejskega jezera.

Osnova: Lepa ravnina. — Hribček sredi ravnine. — Črede ovac. — Hudobni pastirji. — Božja kazen. — Cerkvica na otoku.

Pred davnim časom se je razprostirala tam, kjer je zdaj Blejsko jezero, lepa ravnina. Sredi ravnine je stal hribček, ki je bila na njem podoba Matere Božje. Tu so se pasle črede ovac. Pastirji so bili zlobni in so dopuščali, da so ovce lizale sveto podobo. Bog jih je zato kaznoval; pokril je ravnino z vodo, le hribček s podobo Matere Božje je kipel iz nastalega jezera.

Prebivalci so sezidali na otoku cerkvico Materi Božji na čast, da bi potolažili jezo božjo.

Prosto pripovedovanje.

Nadaljujmo vožnjo!

Peljemo se po ozki dolini. To je Bohinjska dolina. Ob obeh straneh jo obdajajo gore z lepimi gozdi in zelenimi pašniki. Ko

se dolina odpre, zagledamo veliko jezero, Bohinjsko jezero. Zaznamenujmo ga na obrisku! — Podaljšajmo železniško progo blizu do Bohinjskega jezera! — Tu izstopimo, da si ogledamo jezero. Vlak pa drdra dalje, a se kmalu skrije v Bohinjskem predoru, ki pelje iz Bohinja skozi Julijske Alpe na Primorsko — v Gorico in Trst. Narišimo to progo! — Tu vam pokažem sliko Bohinjskega jezera. Oglejte si jo! — Govori o velikosti jezera! — Pomnite: Dolgo je 4 km, široko 2 km. — Koliko časa bi potreboval, da bi prehodil razdaljo 4 km = 2 km (1 km = 15 minut)? — Opiši okolico! (Jezero obdajajo visoke skalnate stene; na severu se vzdiguje mogočna gora.)

To je Triglav, najvišja gora na Kranjskem. Na Triglavu leži sneg včasih celo poleti. Kje je torej mrzleje, na gorah ali v dolini? (Na gorah.) — Kakšno podnebje je na Julijskih Alpah? (Mrzlejše nego v dolini.) — Ali se vidi Triglav tudi iz Ljubljane? — Odkod? (Z Grada in z Dunajske ceste.) — Zaznamenujmo Triglav! Kako? — V katerem pogorju je Triglav? (V Julijskih Alpah.) — Stopimo v čolnič! — Čolnar nas prepelje po tihi gladini na ono stran jezera. Tu izstopimo ter krenemo peš po stezi, ki drži skozi gozd navkreber. Oddaleč se sliši šum vode. Kar se nam pokaže krasen prizor! Iz visoke skale drvi voda ter pada 60 m globoko v zelen tolmun. Če se spušča voda z višine navzdol, nastane slap. Ta slap je največji in najlepši na Kranjskem. Imenujemo ga Savico. Oglejmo si Savico na tej sliki! — Kaj vidiš na njej? (Visoke skale.) — Iz teh prihaja Savica kot velik potok in pada v tolmun. Pomnite: Tu je drugi vir Save. — Savica teče v Bohinjsko jezero. Naredimo znamenje za Savico! — Iz jezera teče Savica dalje. Ta iztek vidite na sliki. Pokaži iztek Savice! — Ko zapusti jezero, jo imenujemo Savo Bohinjko. Zakaj? (Ker teče po Bohinjski dolini.) — Sava Bohinjka se združi pri mestu Radovljici s Savo Dolinko. Zaznamenujmo jo na obrisku!

Rekli smo, da obdajajo Bohinjsko dolino visoke gore z lepimi gozdi in pašniki. Kaj dobivajo Bohinjci iz gozdov? (Les.) — Ob Savi Bohinjki je več žag, ki jih goni voda. V teh se pripravljajo les za stavbe. Tudi se nareja iz njega oglje. Kaj pa je po gorah? (Pašniki.) — S čim se torej še pečajo Bohinjci? (Z živinorejo.) — Kaj jim daje živina? (Meso in mleko.) — Kaj delajo iz mleka? (Maslo in sir.) — Bohinjski sir (se pokaže) je jako okusen; razpošiljajo ga tudi v druge dežele.

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Karavanška železnica. — Jesenice. — Blejsko jezero. — Bohinjska železnica. — Bohinjsko jezero. — Triglav. — Savica. — Sava Bohinjka. — S čim se pečajo Bohinjci.

S Koroškega gre Karavanška železnica skozi Karavanški predor do Jesenic, kjer se združi z Gorenjsko železnico.

Z Jesenic pelje Bohinjska železnica na Bled.

Blejsko jezero je najlepše jezero na Kranjskem. Sredi jezera je otok s cerkvico Matere Božje. Ob jezeru je Blejski grad na visoki strmi skali. Okoli jezera so lepi gosposki dvorci.

Z Bleda pelje železniška proga v Bohinj k Bohinjskemu jezeru in odtod skozi Bohinjski predor na Primorsko — v Gorico in Trst.

Bohinjsko jezero je 4 km dolgo in 2 km široko.

Severno od Bohinjskega jezera je Triglav, najvišja gora na Kranjskem.

Blizu Bohinjskega jezera je prelepi slap Savica.

Savica je izvir Save Bohinjke, ki teče v Bohinjsko jezero, odtod pa po Bohinjski dolini ter se združi pri mestu Radovljici s Savo Dolinko.

Bohinjci se pečajo z gozdarstvom in živinorejo. Izdelujejo tudi okusni Bohinjski sir.

d) Čitanje 141. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

e) Petje: „Otok Bleški“ ali „Po jezeru“.

Sava.

a) Gorenji tek Save.

Blizu Klanških jezer izvira Sava Dolinka v dolini Planici. Dolinka teče ob železniški progi Gorenjske železnice mimo trga Jesenic in vasi Save do Radovljice ter se tu združi s Savo Bohinjko. Sava Bohinjka izvira blizu Triglava kot Savica, ki teče v Bohinjsko jezero. Iz Bohinjskega jezera teče po Bohinjski dolini

do mesta Radovljice, kjer se združi s Savo Dolinko. Ob Dolinki in Bohinjki so tvornice, žage in mlini. V obeh virih je mnogo postrvi.

b) Srednji tek Save.

Ko se združita oba vira (Dolinka in Bohinjka), postane Sava zelo močna. Pri Kranju sprejme na levem bregu Kokro, ki priteče s Koroškega. Pri Medvodah se izliva v Savo Sora. Sava teče mimo Šmarne gore po Ljubljanskem polju mimo Črnuč. Pri Zalogu priteče v Savo Kamniška Bistrica, ki izvira v Kamniških planinah. V Savi so postrvi in sulci.

Ponovilo vseh potovanj po Gorenjskem.

(Na zemljevidu.)

Pregledno ponovilo Gorenjskega.

(Na zemljevidu.)

a) Meje.

Prirodne meje: Gorenjsko ločijo od Štajerskega Kamniške planine, od Koroškega Karavanke, od Primorskega Julijske Alpe. Obmejne dežele: Štajersko, Koroško, Primorsko.

b) Gorovje.

Kamniške planine, Grintavec, Kamniško sedlo; Karavanke, Stol, Ljubelj; Julijske Alpe, Triglav.

c) Ravnine.

Gorenjska ravnina (Ljubljansko polje, Šmarna gora; Ljubljansko barje, Krim).

č) Podnebje.

Po gorah je hladno, v dolinah toplo.

d) Vodovje.

Sava (Dolinka, Bohinjka) in njeni dotoki:

Kokra, Kamniška Bistrica, Sora.

Blejsko jezero, Bohinjsko jezero, Klanški jezери.

e) Mesta.

Kamnik, Škofja Loka, Kranj, Radovljica.

f) Trgi.

Tržič, Jesenice, Kropa.

g) Vasi.

Črnuče, Domžale, Vižmarje, Medvode, Begunje, Sava.

h) Grad.

Kamen.

i) Občila.

Kamniška železnica do Kamnika. Gorenjska železnica iz Ljubljane do Bele peči. Karavanška in Bohinjska železnica s Koroškega mimo Jesenic v Bohinj, odtod na Primorsko — v Gorico in Trst.

j) Pridelki.

Poljedelstvo. Gozdarstvo. Živinoreja. Ribarstvo (v Savi postrvi in sulci). Rudarstvo (železna ruda nad Jesenicami).

k) Izdelki (obrtnost).

Slamnikarstvo v Domžalah. Smodnik v Kamniku. Železni izdelki na Savi in v Kropi. Usnje, črevlji in bombaževina v Tržiču.

V. Potovanja po Dolenjskem.

(Glej zemljevidni obrisek.)

---

7. Do Litije.

Učila: Fotografске slike ali razglednice: Litija itd.

a) Učitelj riše obrisek.

Katere izlete smo priredili po Gorenjskem? — Prepotovati hočemo tudi Dolenjsko. Pokaži Dolenjsko! — Kje je Dolenjsko? (Na jugovzhodni strani.)

Na južnem kolodvoru kupimo vozni listek in se peljemo po Južni železnici. Vozimo se po Ljubljanskem polju do prve postaje.

Kako imenujemo to postajo? (Zalog.) — Kaj se izliva blizu Zaloga v Savo? (Kamniška Bistrica.) — Na katerem bregu? (Na levem.) — Kje izvira Kamniška Bistrica? (V Kamniških planinah.) — Na desnem bregu pa se blizu Zaloga izliva v Savo Ljubljana.

Narišimo obrisek! — Kaj narišemo? (Ljubljano, Južno železnico, postajo Zalog, Savo, Ljubljano, Kamniško Bistrico in Kamniške planine.) — Kakšna so znamenja za te predmete?

Sava je dobila dva dotoka. Kakšna je postala? (Močnejša.) — Železnica vozi vedno ob Savi. Na desnem bregu se vzdigujejo višje gore.

Narišimo železnico ob Savi! — Sava naredi precej velik ovinek. Pripeljemo se v trg Litijo. Narišem znamenje za trg in postajo.

Blizu trga je hrib Wagensberg z veliko graščino. Naredimo znamenje za graščino! (⌒)

V Litiji izstopimo ter se podamo na grad Wagensberg.

- b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)
- c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.
- č) Popis izleta.

Osnova: Južna železnica. — Zalog. — Litija. — Wagensberg.

Na Dolenjsko se peljemo po Južni železnici. Odpeljemo se z južnega kolodvora.

Železnica vozi po Ljubljanskem polju do prve postaje — do Zaloga. Nedaleč od te vasi se izliva v Savo na desnem bregu Ljubljana, na levem pa Kamniška Bistrica.

Vozimo se vedno ob Savi do trga Litije. Litija je ob Savi. V bližini je grad Wagensberg.

Ivan Vajkhard Valvasor.

Učila: Slika Valvasorjeva in knjiga „Die Ehre des Herzogthums Krain“. — Grefejeva slika „Grad Wagensberg“.

Osnova: Wagensberg. — Valvasor. — Rojstvo in potovanje. — Knjiga. — Njena vsebina. — Obubožanje in smrt.

Tu vam pokažem sliko gradu Wagensberga. Oglejte si jo! (Pokaže se slika. Otroci jo popišejo: Močno obzidje, veliko poslopje, visok stolp, vrt, gozd itd.)

Ta grad je bil lastnina moža, ki se ga moramo Kranjci spominjati z veliko hvaležnostjo. Ta plemeniti mož je Ivan Vajkhard Valvasor. Ime Valvasor vam ni znano. Kaj imenujemo v Ljubljani po tem slavnem možu? (Valvasorjev trg.) — Kdo izmed vas stanuje na tem trgu ali blizu njega?

Seznamimo se s tem velezaslužnim možem! (Pokaže se slika Valvasorjeva.) — Poglejte sliko tega slavnega moža!

Valvasor je bil rojen v Ljubljani. Ko je dovršil svoje učenje, je prepotoval skoraj vso Evropo.

Po večletnem potovanju je popisal Kranjsko deželo in njeno zgodovino. Izdal je knjigo z naslovom: „Slava vojvodine Kranjske“. Tu vidite to delo! — Koliko knjig obsega? (4 debele knjige.) — Čitaj naslov knjigi! (Die Ehre des Herzogthums Krain.) — Kaj se pravi to slovenski!

V teh knjigah nam opisuje Valvasor zgodovino imenitnejših krajev (gradov, mest, trgov, vasi) na Kranjskem, vero, jezik, šege in običaje slovenskega naroda.

Stroški za knjige so bili toliki, da je moral prodati svoje gradove. Vso imovino je žrtvoval domovini. Ko je ubudožal, se je preselil v Krško in ondi umrl.

Pripovedovanje po osnovi.

---

8. Do Brežic.

Učila: Zagorski premog. — Slika premogovnika (prerez). — Slika steklarnice (izdelovanje stekla). — Fotografske slike ali razglednice: Zidani most, Krško, Kostanjevica.

a) Učitelj riše obrisek.

Ponovi vožnjo iz Ljubljane do Litije! — Ponovi učivo o gradu Wagensbergu! — V Litiji ne ostanemo. Peljemo se še dve postaji dalje in se pripeljemo v Zagorje. Zagorje je vas ob železnici in Savi. Kaj narišemo? (Savo, ob njej železniško progo, vas Zagorje in postajo.) — V Zagorju kopljejo premog in izdelujejo steklo. (Otrokom se pokaže slika premogovnika in se jim nakratko pojasni pridobivanje premoga v premogovnikih. Istotako se jim

pokaže tudi slika steklarnice.) — Pri Zagorju naredimo znamenje za premogovnik. Kakšno je to? (Dve ležeči kladivi.) — Tako znamenje nam vselej pove, da je v dotičnem kraju rudnik.

Nadaljujmo vožnjo! — Vlak vozi po ozki dolini vedno ob Savi, ki teče prav ob kranjsko-štajerski meji. Napišimo „Štajersko“! — Na levem bregu je Štajersko, na desnem Kranjsko. Železniška proga je na Štajerskem. Na kranjski strani se vzdigujejo precej visoki hribi. Narišimo to hribovje!

Ustavimo se na Zidanem mostu. Narišimo železniško progo, Savo in postajo Zidani most!

Z Zidanega mosta se pride v 5 urah na Kum, najvišjo goro na Dolenjskem. Na vrhu Kuma je cerkev. Kje smo videli Kum z Ljubljanskega Grada? (Nad Zalogom.) — Naredimo na zahodu od Zidanega mosta znamenje za Kum! Kakšno? (Ležeč križec.)

Na Zidanem mostu izstopimo, ker drži glavna železniška proga na Dunaj.

Vstopimo na drugi vlak in nadaljujmo vožnjo proti jugovzhodni strani! — Sava teče ob kranjsko-štajerski meji. Na levi je Štajersko, na desni Kranjsko. Vozimo se na štajerski strani vedno ob Savi.

Kmalu zagledamo na Kranjskem ob Savi čedno mestece Krško. Kdo je umrl v tem mestu? (Kranjski zgodovinar Ivan Vajkhard Valvasor.) [Pokaže se Grefejeva slika hiše, kjer je umrl Valvasor.]

Narišimo železniško progo, Savo, Krško! — Iz Krškega bi lahko šli še v Mokronog. Mokronog je trg; blizu Mokronoga pri vasi Št. Janžu kopljejo premog. Zdaj poznamo že dva premogovnika. Katera? — Narišimo znamenje za trg in premogovnik!

Ko zapustimo Krško, se nam odpre velika ravnina. Po tej ravnini teče največja reka na Dolenjskem, Krka. Zato se ta ravnina imenuje Krška ravnina. S čim se ponajveč pečajo prebivalci po ravninah? (S poljedelstvom.) — Tudi Krška ravnina ima lepa polja. Ob Krki leži v ravnini mestece Kostanjevica. Narišimo znamenje za to mesto!

Kroginkrog so vinske gorice. (Pokaže se Janskega slika „Vinograd“.) Prihodnjič bomo čitali, kako prijetno je na trgatvi. Kaj pridelujejo v tej okolici? (Dolenjsko vino).

Kakšno mora biti podnebje, ker dozori grozdje? (Toplo.) — Ali so na Gorenjskem tudi vinogradi? (Ne.) — Zakaj ne? — Kakšno podnebje je na Gorenjskem? — Kakšno na Dolenjskem?

Naslednja postaja so Brežice. Narišimo železniško progo in Savo do Brežic! — Pri Brežicah, mestu na Štajerskem, se izliva v Savo Krka. Na katerem bregu? (Na desnem.)

Še nekaj časa teče Sava ob kranjsko-štajerski meji, potem pa zapusti Kranjsko in teče po Hrvaškem. Katera je naša sosednja dežela na jugovzhodni strani? (Hrvaško.) — Napišimo to besedo! — Kam držita torej železniški progi od Zidanega mosta? (Ena na Dunaj, druga na Hrvaško.)

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Zagorje. — Kranjsko-štajerska meja. — Zidani most. — Kum. — Vlak na Dunaj. — Sava ob kranjsko-štajerski meji. — Krško. — Mokronog. — Krka. — Kostanjevica. — Pridelki. — Podnebje. — Brežice.

Iz Litije nadaljujemo potovanje do Zagorja. Zagorje je postaja ob Savi z velikim premogovnikom in steklarnico.

Vozimo se ob Savi po ozki dolini. Sava teče tu ob kranjsko-štajerski meji. Na levem bregu je Štajersko, na desnem pa Kranjsko.

Ustavimo se na postaji Zidanem mostu. Odtod pelje prijetna pot na Kum, najvišjo goro na Dolenjskem.

Od Zidanega mosta drži glavna proga na Dunaj. Tu izstopimo in se odpeljemo z drugim vlakom proti Hrvaškemu.

Železnica gre vedno ob Savi, ki dela mejo med Štajerskim in Kranjskim.

Kmalu smo v Krškem. Krško je mesto ob Savi; tu je umrl slavní zgodovinar Ivan Vajkhard Valvasor.

Iz Krškega bi si lahko ogledali trg Mokronog; blizu Mokronoga je šentjanški premogovnik. Pri Krškem se nam odpre velika Krška ravnina, ki teče po njej največja reka na Dolenjskem, Krka.

Ob njej leži mestece Kostanjevica. Tu vidimo lepe vinograde; prideluje se dolenjsko vino. Podnebje je toplo.

Pri postaji Brežicah se izliva v Savo Krka; nedaleč odtod zapusti Sava Kranjsko in teče po Hrvaškem. Železnica gre na Hrvaško.

d) Ponovilo izleta iz Ljubljane do Brežic. (Na zemljevidu.)

e) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje brzovlak iz Ljubljane v Litijo? — Na Zidani most? — Na Dunaj? — Kdaj dospe v Litijo? — Na Zidani most? — Na Dunaj? — Koliko časa vozi na Dunaj? — Koliko *km* je dolga proga Ljubljana-Dunaj? — Koliko časa bi hodil peš? ($1\text{ km} = \frac{1}{4}\text{ ure.}$) — Koliko stane vozni listek III. razreda?

f) Čitanje 52., 53. ali 94. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

g) Spisje: Na trgatvi.

---

9. V Novo mesto.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Dolenjski kolodvor, Grosuplje, Višnja gora, Krka, Straža, Toplice. — Slika Novega mesta. — Laurenčič. Kranjsko v slikah in opisih. — Dolenjsko vino (cviček). — Slika Rudolfa IV. Ustanovnika. — Gerasch-Rusch, Slike iz avstrijske zgodovine: Rudolf IV. si ogleda stolno cerkev sv. Štefana. — Vozni red Dolenjske železnice.

a) Učitelj riše obrisek.

Po katerem delu Kranjskega potujemo? (Po Dolenjskem.) — Pokaži Dolenjsko! — Katera izleta po Dolenjskem smo že priredili? (Do Litije, do Brežic.)

Dančs priredimo izlet iz Ljubljane v Novo mesto!

Kako imenujemo železnico, ki drži v Novo mesto? (Dolenjsko železnico.) — Na katerem kolodvoru vstopimo na vlak? (Na južnem ali na dolenjskem kolodvoru.) — Kje moramo hoditi, da pridemo do dolenjskega kolodvora? (Stari trg, Sv. Florijana ulice, Karlovska cesta, most čez Gruberjev prekop, Dolenjska cesta.) — Ob tej priliki vam povem, kako je nastal Gruberjev prekop.

Ko še ni bilo Gruberjevega prekopa, je morala teči skozi mesto vsa voda Ljubljanice, tudi tista, ki se odteka zdaj po Gruberjevem prekopu. Struga Ljubljanice pa ni bila tako globoka kakor je zdaj. Zato se je večkrat prigodilo, da je voda izstopila in se razlila po ulicah. Valvasor pripoveduje, da je segala voda pri nekaterih hišah do gornjih oken, in da so stopali v čolne kar iz prvega nadstropja. Ob taki povodnji je več ljudi utonilo, in mesto je trpelo veliko škodo. Zato so sklenili napraviti prekop. Jezuit Gabriel Gruber, rodom Dunajčan, je dobil nalogo, da izvrši to delo. Dal je izkopati novo strugo, kamor naj bi se odtekala Ljubljanica. Tako izkopana, navadno tudi obzidana struga je prekop

ali kanal. Gruberjev prekop so otvorili dne 25. novembra 1780. Pozneje so ga še poglobili, in Ljubljana ni več izstopala iz struge.

Prosto pripovedovanje.

Vstopimo torej na dolenjskem kolodvoru na vlak, ki nas popelje v Novo mesto! — Proti kateri strani neba se peljemo? (Proti jugovzhodu.) — Vozimo se po Ljubljanskem barju. Povej, kaj smo se učili v III. razredu o barju? — Kako je mogoče, da je jezero izginilo? (Deloma se je zasulo samo, deloma so ga zasuli ljudje.) — Voda se je zmešala s prstjo, prerastle so jo rastline. Z vodo prepojena in z rastlinami prerastla tla imenujemo barje. Spodnje rastline gnijo in se izpreminjajo v šoto, ki jo rabimo za kurivo, na površju pa rastejo nove rastline. Te rastline zakrivajo močvirnata tla, da se nam dozdevajo trdna; ako pa stopimo nanje, se začnemo pogrezati. Velik del barja je že osušen in izpremenjen v polje in travnike. Kakšno je barje v primeri z Ljubljanskim poljem? (Manj rodovitno.) — Kaj ga večkrat poplavi? (Ljubljana.) — Označimo na obrisku železnico in barje! — Barje označimo z vodoravnimi črticami. Kdo se je že vozil po Dolenjski železnici? — Katera je prva postaja? (Lavrica.) — Katera druga? (Škofljica.) — Manjših postaj ne bomo zaznamenovali na našem obrisku. Ustavimo se na Grosupljem! — Naredimo znamenje za postajo!

Peljimo se dalje do Višnje gore! — Višnja gora je mesto in postaja. (Pokaže se slika.) Kaj narišemo na šolsko tablo? (Železniško progo do Višnje gore in znamenje za mesto.)

Nedaleč od Višnje gore je vas Krka. Naredimo znamenje za vas! — Ta vas nas zanima, ker tu priteka na dan največja reka na Dolenjskam. Katera je to? (Krka.) — Krka izvira blizu Grosupljega in teče potem pod zemljo. Kje se izliva v Savo? — Ker jo že poznate, jo narišem do izvira. (Nariše se.) — Po tej reki ima tudi vas svoje ime. Katero mesto smo zaznamenovali ob Krki? (Kostanjevico.)

Nadaljujmo potovanje! — Tu ne vidimo visokega gorovja kakor na Gorenjskem, temveč le višje ali nižje griče. Svet na Dolenjskem je gričast. Prisojni griči so obrastli z vinsko trto. Kakšno je podnebje na Dolenjskem? (Toplo.) — Iz česa sklepaš to? (Ker raste vinska trta.) — Zakaj je tu topleje nego na Gorenjskem? (Ker ni visokega gorovja, snežnikov, temveč le raven in gričast svet.) — Po gričih in po ravnem so lepi vinogradi in širna polja. Kaj pridelujejo torej ljudje? (Vino, sadje, žito itd.)

— S čim se pečajo? (Z vinarstvom, sadjarstvom, poljedelstvom.)
— Dolenjsko vino je nekoliko kislo in se imenuje cviček.

Vlak vozi po takem svetu do Novega mesta, kjer se nam odpre lepa ravnina. Novo mesto je ob reki Krki. Narišimo železniško progo do Novega mesta in znamenje za mesto! — Ime prihaja odtod, ker je mesto pogorelo in je bilo iznova sezidano. Nazivlje se tudi Rudolfovo, ker ga je ustanovil avstrijski vladar Rudolf IV. O tem avstrijskem vladarju se bomo učili drugikrat kaj več. V okolici Novega mesta so lepi vinogradi. (Pokaže se slika.)

Iz Novega mesta drži železnica do vasi Straže. Narišimo jo! — Uro hoda od Straže je vas Toplice. Naredimo cesto od postaje Straže do Toplic! — Tu izvira topel studenec. Voda ima poleti in pozimi 36° C topline. V to toplo kopališče se hodijo zdraviti ljudje, ki so oboleli vsled prehlajenja. Pri znamenju za vas naredim znamenje za kopališče. () Na teh razglednicah vidite Toplice.

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Dolenjski kolodvor. — Barje. — Višnja gora. — Krka. — Vožnja do Novega mesta. — Podnebje. — Pridelki. — Novo mesto ali Rudolfovo. — Straža. — Toplice.

Na južnem ali na dolenskem kolodvoru vstopimo na vlak in se odpeljemo na Dolenjsko.

Peljemo se po Ljubljanskem barju. Barje je bilo poprej močvirje, a je zdaj večinoma osušeno. Na barju je večkrat povodenj. Poplavi ga Ljubljanica. Barje nam daje šoto.

Pripeljemo se do Višnje gore. Višnja gora je mesto.

Nedaleč od tega mesta je vas Krka, ki ima svoje ime po največji dolenski reki — po Krki.

Vozimo se proti Novemu mestu. Tu ne vidimo visokih gora, temveč le višje ali nižje griče. Prisojni griči so obrastli z vinsko trto in sadnim drevjem.

Podnebje je toplo. Na ravnini so lepa polja. Prebivalci se pečajo z vinarstvom, sadjarstvom in poljedelstvom.

Pripeljemo se v Novo mesto ali Rudolfovo. Ime Rudolfovo ima po svojem ustanovniku, avstrijskem vladarju Rudolfu IV. Mesto je pogorelo in je bilo iznova sezidano, zato

je dobilo ime Novo mesto. V okolici Novega mesta so rodovitni vinogradi.

Iz Novega mesta drži železnica do vasi Straže, odkoder se pride v eni uri peš do vasi Toplic, kjer izvira topel studenec. Voda ima 36° C topline. V to kopališče se hodijo zdraviti ljudje, ki so oboleli vsled prehlajenja.

d) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje vlak iz Ljubljane v Novo mesto? — Kdaj dospe v Novo mesto? — Koliko časa vozi v Novo mesto? — Koliko km je dolga proga Ljubljana-Novo mesto? — Koliko časa bi hodil peš? (1 km = $\frac{1}{4}$ ure.) — Koliko stane vozni listek III. razreda?

Rudolf IV. Ustanovnik.

Učila: Slika Rudolfa IV. — Slike: Novo mesto, cerkev sv. Štefana, vseučilišče na Dunaju.

Osnova: Rudolf IV., Ustanovnik. — Rudolf IV. na Kranjskem. — Spomenik na Dunaju.

Seznanimi vas hočem z avstrijskim vladarjem, ki je mnogo storil za Kranjsko in ustanovil Rudolfovo (Novo mesto). To je avstrijski vladar Rudolf IV. (Pokaže se njegova slika.) Skrbel je, da bi se izobraževali njegovi podložniki. Sezidal je mnogo šol in ustanovil dunajsko vseučilišče. Začel je zidati veličastno cerkev sv. Štefana na Dunaju. (Pokažeta se sliki: cerkev sv. Štefana in vseučilišče.) Zato se imenuje Rudolf IV. Ustanovnik.

Prišel je tudi v Ljubljano. Ljubljanci so ga sprejeli z največjim veseljem. Naša dežela se mu je priljubila. Imel je mnogo posestev na Kranjskem. Ustanovil je ob reki Krki mesto, ki se po njem imenuje Rudolfovo (Novo mesto).

Na Dunaju so mu postavili krasen spomenik.

Pripovedovanje po osnovi.

---

10. V Črnomelj.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Novo mesto z Gorjanci, Metlika, Črnomelj. — Sliki: Belokranjec in Belokranjica.

a) Učitelj riše obrisek.

Do katerega mesta na Dolenjskem smo potovali zadnjič? (Do Novega mesta.) — Danes potujemo dalje!

Na vzhodni strani od Novega mesta zapazimo precej visoko gorovje. To so Gorjanci. To gorovje imenujemo tudi Uskoke po kristjanskih uskokih ali beguncih. Kristjani onostran Gorjancev so namreč silno veliko trpeli pred Turki; zato so zapustili te kraje ter pobegnili ali uskočili čez Gorjance na Kranjsko. Zdaj drži lepa cesta čez Gorjance na Hrvaško. Gorjanci meje torej Kranjsko od Hrvaškega. Ob vznožju Gorjancev raste vinska trta, više pa so lepi bukovi gozdi. Pokaži Novo mesto na obrisku! — Na vzhodni strani narišimo gorovje Gorjance z debelo črto! — Onostran Gorjancev ni več Kranjska dežela. Katera pa? (Hrvaško.) — Zapišimo „Hrvaško“! — Na tej sliki vidimo Novo mesto. Katero gorovje vidite v ozadju? (Gorjance.) — [Učenci si ogledajo sliko Novega mesta z Gorjanci.]

Potujno dalje po državni cesti! — Ob vznožju Gorjancev je precej čedno mestece Metlika. (Pokaže se slika.) Na tej sliki vidite prebivalce iz metliške okolice. (Pokaže se slika.) Kako so oblečeni? (Belo.) — Ker so oblečeni belo, jih imenujemo Belokranjce.

Metlika je pred davnim časom silno veliko trpela pred Turki. Dandanes pa se razprostirajo okoli mesta rodovitni vinogradi, ki dajejo dobro vino. Narišimo cesto in znamenje za mesto Metliko!

Potujmo dalje po cesti in oglejmo si še drugo, a večje mesto v Belokrajini, to je Črnomelj! — Pot nas pelje med rodovitnimi polji in travniki; okoli njih so vinske gorice. (Pokaže se slika.) Kakšno je podnebje v teh krajih, ker rodi vinska trta. (Toplo.) — Že zadnjič ste slišali, zakaj je na Dolenjskem topleje nego na Gorenjskem. Zakaj? (Ni visokega gorovja.) — Kakor v Metliki, tako je tudi v Črnomlju večkrat gospodaril Turek. Črnomelj je južno od Metlike. Narišimo cesto in znamenje za mesto Črnomelj!

Nedaleč od Črnomlja teče velika reka Kolpa, ki nas loči od Hrvatov. Narišimo Kolpo! — Kolpa dela mejo na jugu. Izvira na Hrvaškem in se tudi tam izliva v Savo.

Prav ob izlivu Kolpe v Savo je mesto Sisek. Podaljšajmo reki Savo in Kolpo in označimo mesto Sisek!

- b) Učenci rišejo obřisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)
- c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.
- č) Popis izleta.

Osnova: Gorjanci ali Uskoki. — Pot na Hrvaško in meja. — Metlika. — Belokranjci. — Vinogradi. — Črnomelj. — Kolpa. — Sisek.

Na vzhodni strani Novega mesta se vzdiguje precej visoko gorovje, Gorjanci ali Uskoki. Ime Uskoki je dobilo to gorovje po kristjanskih beguncih, ki so vsled krvoločnosti Turkov pobegnili ali uskočili na Kranjsko.

Čez Gorjance drži pot na Hrvaško. Gorjanci meje Kranjsko in Hrvaško.

Ob vznožju Gorjancev je mesto Metlika. V mestu in okolici prebivajo Belokranjci. Imenujejo se tako, ker se oblačijo navadno le belo. Pečajo se deloma s poljedelstvom, deloma z vinarstvom, kajti v okolici mesta so lepi vinogradi, ki dajejo dobro vino. Iz Metlike pridemo v Črnomelj.

Nedaleč od mesta Črnomelja teče ob kranjsko-hrvaški meji reka Kolpa. Na njenem levem bregu prebivajo Slovenci, na desnem pa Hrvati. Kolpa izvira na Hrvaškem in se tudi tam izliva v Savo. Ob njenem izlivu je mesto Sisek.

11. Do Turjaka.

Učilo: Fotografška slika ali razglednica: Turjak.

a) Učitelj riše obrisek.

Po kateri železnici smo se vozili zadnjič? (Po Dolenjski železnici.) — Kje smo vstopili na vlak? (Na južnem ali na dolenjskem kolodvoru.) — Katera postaja je prva, druga? (Lavrica, Škofljica.) — Na kateri postaji smo se ustavili potem? (Na Grosupljem.) — Pokaži to postajo na zemljevidu in na obrisku!

Tudi danes se peljemo po Dolenjski železnici. Vozimo se po barju. Ustavimo se na Grosupljem. Tu se odcepi železniška proga proti mestu Kočevju. Na obrisku moram razen glavne železniške proge narisati še kočevsko progo. Potnikom, ki se peljejo v Novo mesto, ni treba izstopiti. Oni pa, ki se hočejo peljati v Kočevje, morajo prestopiti na drugi vlak, ki pelje v Kočevje.

Po prav kratki vožnji naredi železnica precejšnji ovinek; nedaleč odtod je velik, močno zidan grad, Turjak, blizu gradu pa trg Turjak. Trg nima nič znamenitega, pač pa si hočemo ogledati grad. Narišem železniško progo dalje. Pri Turjaku naredi železnica

velik ovinek. Narišem znamenje za trg Turjak. Kako? — Naradimo še znamenje za grad! Kako? — Na tej razglednici si oglejte trg Turjak! (Pokaže se razglednica.)

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Odhod. — Barje. — Grosuplje. — Turjak.

Z južnega ali z dolenskega kolodvora se odpeljemo na Dolenjsko.

Vozimo se po barju. Ustavimo se na Grosupljem. Tu moramo izstopiti in presesti na drugi vlak, ki nas pelje v Kočevje.

Po prav kratki vožnji napravi železnica precejšnji ovinek. Nedaleč odtod je grad Turjak, v obližju pa trg Turjak.

Herbart Turjaški.

Učilo: Grefejeva slika „Rodni grad Turjačanov“.

Osnova: Herbert Turjaški. — Boj s Turki in smrt Herbertova. — Engelbert. — Odkupnina.

Oglejmo si natančneje Turjaški grad! — Potem vas seznanim z nekdanjimi prebivalci tega gradu.

Preden govorimo o gradu, se spomnite II. izprehoda na Ljubljanski Grad! — Katero goro ste videli na južnovzhodni strani, nekako sredi med Golovcem in Krimom? (Sv. Ahec.) — Danes boste tuđi zvedeli, zakaj jo imenujemo tako. Tu vam pokažem prav lepo sliko Turjaškega gradu. Oglejte si jo! — Popiši grad! (Zelo veliko poslopje, močan zid, visoki stolpi itd.) — Katerega gradu vas spominja? (Wagensberga.) — Vem, da bi radi zvedeli, kdo je živel v Turjaškem gradu, kaj je bil in kaj se je zgodilo z njim!

Turjaški grad je lastnina turjaških grofov. V tem gradu je živel pred več kot 300 leti Herbert Turjaški. Bil je hraber junak in branitelj domovine pred turškimi napadi.

Nekdaj je šel s svojimi vojaki v boj nad Turke. Turška vojska je štela več 1000 mož. Turki obstopijo Herberta in njegove vojake. Vname se srdit boj. Neki Turek odseka Herbertu glavo. Paša jo da podmašiti ter jo pošlje turškemu sultanu.

S Herbartom se je boril tudi njegov sin Engelbert. Tega so Turki ujeli in ga imeli dve leti zaprtega.

Proti veliki odkupnini so dobili Turjačani Herbartovo podmašeno glavo in sina. Glava se hrani še dandanes na Turjaškem gradu. Engelbert Turjaški pa je kmalu umrl na gradu Turjaku, ker so ga poslali Turki že zastrupljenega domov.

Ponovilo po osnovi.

Andrej Turjaški.

Osnova: Hasan - paša. — Andrej Turjaški. — Boj in zmaga. — Odlikovanje. — Cerkev sv. Ahca. — Hasanov plašč.

O katerem slavnem junaku smo se učili zadnjo zgodovinsko uro? (O Herbartu Turjaškem.) — Ponovi!

Danes se bomo učili še o drugem Turjačanu, o Andreju Turjaškem.

Leta 1593. je pridrl pred Sisek na Hrvaškem, kjer se izliva Kolpa v Savo, turški poveljnik Hasan - paša z 18.000 vojaki. Hotel je podjarmiti slovenske dežele.

Kristjansko vojsko, ki je štela le 4000 mož, največ Kranjcev, je vodil hrabri Andrej Turjaški.

Na dan sv. Ahca (to je dne 22. junija — dne 21. junija je god sv. Alojzija) se vname grozovit boj. Bog in sv. Ahec sta pripomogla, da so zmagali kristjani. Turki so padali na desno in levo, mnogi so, hoteč pobegniti, utonili v Kolpi. Tudi Hasan - paša je našel smrt v valovih Kolpe.

Cesar je podaril Andreju Turjaškemu zlato ovratno verižico, papež pa se mu je zahvalil v posebnem pismu. To je bilo odlikovanje za hrabrega junaka!

Sv. Ahca na čast so zgradili cerkev na gori, ki se imenuje Sv. Ahec. Iz prekrasnega Hasanovega plašča so naredili dva mašna plašča; v njiju se bere sv. maša vsako leto na dan sv. Ahca v ljubljanski stolnici in v cerkvi sv. Ahca.

Ponovilo po osnovi.

Čitanje 199. ali 200. berila v Josinovem - Ganglovem „Tretjem berilu“.

---

12. V Kočevje.

Učila: Slike: Ribnica, Kočevje, kočevska narodna noša. — Podmašen polh. — Želod, bukvice in gabrice. — Kočevski premog. — Suha roba. — Lončeni izdelki.

a) Učitelj riše obrisek.

Kaj smo slišali zadnjič iz zgodovine? (O dveh hrabrih braniteljih naše domovine, o Herbartu in Andreju Turjaškem.) — Ogledali smo si tudi grad Turjaški.

Nadaljevati hočemo vožnjo, da dospemo v nemško mesto Kočevje. Vrnimo se na vlak!

Med vožnjo si lahko ogledamo bukove gozde in dobro obdelano polje. Posebno okoli Ribnice je mnogo lepih bukovih gozdov. V teh žive polhi. (Pokaže se podmašen polh ali slika njegova.) Videli ste polhe tudi v muzeju. Povej, kakšen je? (Polh je svetlosive, spodaj pa bele dlake, rep je kosmat.) — Polh živi v votlih bukvah. Ponoči zapusti bivališče in išče hrane: želodov, bukvic in gabric. Polhe love ponoči v lesene pasti, ki so namazane z oljem. Polh potakne vrat v past, da bi ovohal olje, a prožno jekleno pero ga zgrabi in zadavi. Meso je zelo okusno; iz kožic delajo kučme, takozvane polhovke.

Narišem železniško progo do Ribnice. Dospeli smo v Ribnico. Ribnica je trg. Ribničani izdelujejo iz ilovice lončeno posodo in jo prodajajo daleč naokoli. Narodna ribniška pesem pravi: „Cel teden smo po svet hodil, v nedeljo pa Boga molil, da b' loncev ne pobil.“

Kaj dajejo bukovim gozdom? (Trd les.) — Iz tega lesa izdelujejo Ribničani škafe, čebre, rešeta, žlice i. dr. Te izdelke imenujejo suho robo. Kje jo prodajajo? (V Ljubljani — na Št. Jakobskem trgu.)

Kaj naredimo ob železniški progi? (Znamenje za trg.) — Na tej sliki (razglednici) si oglejte trg Ribnico! — Kdo izmed vas je že bil v Ribnici? — Povej kaj o tem trgu!

Iz Ribnice smo kmalu v Kočevju. Narišimo železniško progo in ob koncu proge znamenje za mesto!

Mesto Kočevje je precej veliko. (Pokaže se slika iz Laurenčičevega zvezka: „Kranjsko v slikah in opisih.“) — Kočevje je nemški otok. Zakaj otok? (Ker govore Kočevci sredi slovenskih prebivalcev nemški jezik.) — Pred 500 leti so se naselili v te kraje Nemci; posekali so stare, zarastle gozde, ki jim pravimo pragozdi, in postavili kočee; zato jih imenujemo Kočevce. Kočevci hodijo

kot krošnjarji po svetu. Kočevci in Kočevke nosijo belo obleko. (Pokaže se slika.) — Kateri Dolenjci se tudi belo oblačijo? (Belokranjci.)

Daleč naokrog se razprostirajo lepi gozdi; v bližini mesta je bogat premogovnik. Premog iz kočevskega premogovnika prodajajo tudi v Ljubljani. (Pokaže se kos kočevskega in trboveljskega premoga.) V velikih kočevskih gozdih se prikaže večkrat medved.

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Ribnica. — Izdelki. — Polhi. — Kočevje. — Odkod to ime. — S čim se pečajo. — Obleka. — Okolica.

Iz Turjaka se vrnemo na vlak.

Kmalu dospemo v Ribnico, ki je zelo obrten trg. Ribničani izdelujejo iz ilovice lončeno posodo, iz lesa pa škafe, čebre, rešeta, žlice i. dr. Te izdelke imenujejo suho robo.

V velikih bukovih gozdih okoli Ribnice žive polhi. Iz polhovih kožic napravljajo polhovke.

Zadnja postaja je mesto Kočevje. Kočevje je nemški otok. Pred 500 leti so se naselili v te kraje Nemci; iztrebili so pragozde in postavili kočje, zato jih imenujemo Kočevce. Kočevci krošnjarijo z južnim sadjem po svetu. Oblačijo se v belo obleko. V okolici so lepi gozdi in bogat premogovnik. V velikih kočevskih gozdih se prikaže večkrat medved.

d) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje vlak iz Ljubljane v Kočevje? — Kdaj dospe v Kočevje? — Koliko časa vozi v Kočevje? — Koliko *km* je dolga proga Ljubljana-Kočevje? — Koliko časa bi hodil peš? (1 *km* = $\frac{1}{4}$ ure.)

e) Čitanje 55. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

Sava.

a) Gorenji tek. (Glej str. 36.)

b) Srednji tek. (Glej str. 37.)

c) Dolenji tek.

Od Zaloga dalje teče Sava mimo Litije in Zagorja. Nedaleč od Zagorja se obrne proti jugovzhodu ter teče ob kranjsko-štajerski meji mimo Zidanega mosta in Krškega. Pri štajerskem mestecu Brežicah sprejme Krko, potem pa zapusti Kranjsko deželo in teče po Hrvaškem. Pri Sisku se izliva vanjo Kolpa, ki meji Kranjsko od Hrvaškega.

Spisje: Sava opisuje svoje potovanje.

Ponovilo vseh potovanj po Dolenjskem.

(Na zemljevidu.)

Pregledno ponovilo Dolenjskega.

(Na zemljevidu.)

a) Meje.

Prirodne meje: Dolenjsko ločijo od Štajerskega Sava, od Hrvaškega Kolpa in Gorjanci.

Obmejne dežele: Štajersko in Hrvaško.

b) Gorovje.

Dolenjsko gričevje (Kum); Gorjanci ali Uskoki.

c) Ravnine.

Krška ravnina.

č) Podnebje.

Na Dolenjskem je toplejše podnebje nego na Gorenjskem ter ugodno za vinarstvo.

d) Vodovje.

Sava in njena dotoka Krka in Kolpa.

e) Mesta.

Krško, Kostanjevica, Novo mesto (Rudolfovo), Metlika, Črnomelj, Kočevje, Višnja gora.

f) Trgi.

Litija, Mokronog, Turjak, Ribnica.

g) Vasi.

Zalog, Zagorje, Krka, Straža, Toplice.

h) Gradova.

Wagensberg, Turjaški grad.

i) Občila.

Južna železnica (proga na Dunaj in od Zidanega mosta na Hrvaško.)

Dolenjski železnici (v Novo mesto in Stražo ter od Grosupljega v Kočevje).

j) Pridelki.

Vinarstvo v Krškem, Novomeškem, Črnomaljskem in Metliškem okraju.

Gozdarstvo. Najlepši gozdi na Dolenjskem so okoli Kočevja.

Premogovniki so v Zagorju, v Št. Janžu (pri Mokronogu) in pri Kočevju.

Sadjarstvo po Dolenjskem dobro uspeva.

k) Izdelki (obrtnost).

V Zagorju je steklarnica.

V Ribniški dolini se bavijo z lončarstvom in izdelovanjem suhe robe.

VI. Potovanja po Notranjskem.

(Glej zemljevidni obrisek.)

---

13. V Postojno.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Logatec, Rakek, Postojna. — Langlova in Lehmannova slika „Postojnska jama“. — Kapniki. — Človeška ribica. — Vozni red južne železnice.

a) Učitelj riše obrisek.

Katere dele Kranjskega smo prepotovali? — Katere posebnosti ima Gorenjsko? (Visoke gore, snežnike, lepa jezera.) — Kaj nam ugaja na Dolenjskem? (Vinske gorice.) — Imenuj vinske kraje! — Kako imenujemo tretji del Kranjskega? (Notranjsko.) —

Na II. izprehodu na Ljubljanski Grad smo določili Notranjsko. Proti kateri strani neba smo se obrnili? (Proti jugozahodu.) — Prepotovati hočemo tudi Notranjsko. Najlepšim izletom prištevamo izlet v Postojnsko jamo o binkoštnih praznikih.

Ta izlet priredimo danes v duhu!

Kdo izmed vas se je že vozil v Postojno? — Na katerem kolodvoru si vstopil? (Na južnem kolodvoru.) — Po kateri železnici si se peljal? (Po Južni železnici.) — Vlak nas pelje po progi proti Trstu skozi Lattermannov drevored mimo Tivolija, Viča in Glinic do Brezovice, kjer se odcepi Vrhniška železnica. Proti kateri strani neba se vozimo? (Proti jugozahodni.) — Narišimo znamenje za mesto Ljubljano in železniško progo do Brezovice! — Katera železnica se odcepi tu od glavne proge? (Vrhniška železnica.) — Zakaj jo imenujemo tako? (Ker drži v trg Vrhniko.) — Z železnice si oglejmo obširno barje! — Po mnogih jarkih se odteka voda iz močvirnate zemlje. Tu vidimo barjana, ki reže šoto, tam kmeta, ki obdeluje polje. Na levi strani zagledamo Krim. Kmalu zapustimo mehko in deloma močvirnato zemljo in se vozimo po trdnih, skalnatih tleh. Železnica vozi vedno višje, zato vlečeta tovarne vlake navadno po dve lokomotivi. Ustavimo se pri postaji Logatcu. Zaznamenujmo jo! — Na kolodvoru vidimo mnogo lesa nakopičenega. Tu cvete lesna trgovina. Iz Logatca pelje deželna cesta v Idrijo. O tem mestu bomo govorili pozneje. Od Logatca nadalje je svet vedno bolj pust in kamenit. Ta svet imenujemo Kras. Močan veter, silna burja je odnesla rodovitno prst; zato na Krasu ne vidiš rodovitnega polja, niti zelenih goric. Goli, nizki vrhunci tužno gledajo proti nebu. Kakšen veter je burja? (Mrzel.) — Kakšno podnebje je torej na Krasu? (Precej ostro podnebje.) — Le v zao-kroženih dolinah, ponikvah ali rupah, je topleje, ker semkaj ne sega burja. O Krasu bomo čitali v našem berilu.

Od postaje Rakeka drži sesto k Cerkniškemu jezeru. Zaznamenujmo postajo Rakek! — Naslednja postaja je Postojna. Tu izstopimo. Postojna je trg. Zaznamenujmo jo na obrisku! — Oglejte si trg Postojno na tej sliki (razglednici)!

Stopimo skozi veliko zemeljsko razpoko. Tu je vhod v Postojnsko jamo. Oglejmo si krasni, čudapolni podzemeljski svet! — Nikjer na svetu ni take podzemeljske jame s tako krasnimi kapniki, kot je ta v naši ljubi domovini.

Jamo razsvetle na binkoštni ponedeljek z mnogimi elektriškimi lučcami. Najprej pridemo v veliko dvorano. Pod nami šumi Pivka. Pojdimo čez most in dalje po jami! — Kamor se ozremo, vidimo lepe, čiste in svetle kapnike. Tu je kapnik, ki je podoben kipu Marije z Jezusom, tam so drugi, podobni orglam, levu, krstnemu kamenu itd. Najlepši kapnik je pa zagrinjalo ali zavesa. Visoka je 3 m, bela, prozorna in leskeča. (Pokaže se na sliki.)

Kako nastanejo kapniki? — Voda kaplja s stropa na zemljo, v sebi ima razpuščeno apno. Nekaj apna ostaja na stropu, nekaj ga pada s kapljicami na tla. Voda izhlapeva, apnenec na stropu ali na zemlji se pa vedno bolj kopiči. V tisoč letih so nastali ti kapniki. Več o Postojnski jami bomo čitali v našem berilu.

V podzemeljskih vodah živi človeška ribica. (Pokaže se živa ali preparat.)

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Južni kolodvor. — Proga v Trst. — Barje. — Vrhniška železnica. — Kras. — Logatec. — Rakek. — Postojnska jama. — Kapniki. — Pivka. — Binkošti. — Človeška ribica.

V Postojno se odpeljemo z južnega kolodvora po Južni železnici, ki drži v Trst. Vlak nas pelje skozi Lattermannov drevored mimo Tivolija, Viča in Glinic do Brezovice, kjer se odcepi Vrhniška železnica. Kmalu zapustimo barje; vozimo se po kraškem svetu. Kras, ki se razprostira po Notranjskem, je pust in deloma gol svet. Mrzla burja je odnesla rodovitno zemljo, prinaša pa ostro podnebje.

V Logatcu je znamenita lesna trgovina. Iz Logatca pelje cesta v Idrijo. Od postaje Rakeka drži cesta k Cerkniškemu jezeru.

V Postojni izstopimo. Postojna je ^{mesto} trg. V bližini trga je sloveča Postojnska jama. Polna je najlepših kapnikov; po lepoti in množini kapnikov presega vse druge jame na svetu.

Blizu vhoda pada reka Pivka v podzemeljsko jamo. Vsako leto je jama o Binkoštih elektriški razsvetljena; na tisoče obiskovalcev prihaja od vseh strani, da si ogledajo prečudni podzemeljski svet. V vodi Postojnske jame živi človeška ribica.

d) Vaja v čitanju voznega reda.

Kdaj se odpelje vlak iz Ljubljane v Postojno? — Kdaj dospe v Postojno? — Koliko časa vozi v Postojno? — Koliko *km* je dolga proga Ljubljana-Postojna? — Koliko časa bi hodil peš? (1 *km* = $\frac{1}{4}$ ure.)

e) Čitanje 137. in 139. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

14. V Vipavo.

Učila: Sliki ali razglednici: Vipava, izvir Vipavščice. — Vipavske fige. — Vipavsko vino. — Jegulja.

a) Učitelj riše obrisek.

Po katerem delu Kranjskega potujemo? (Po Notranjskem.) — Kje je Notranjsko? — Pokaži proti jugozahodu! — Katera železnica drži od tu na Notranjsko? (Južna železnica.) — Kam smo potovali po južni železnici zadnjič? (V Postojno.) — Popiši to potovanje!

Pokažite Postojno na svojih zemljevidih! — Oglejte si svet zahodno od Postojne in povejte, kakšen je glede tal? (Gorat.) — Primerjaj ga z Gorenjskim! (Mnogo je nižji.) — Kako spoznaš to? (Ker gorovje ni tako temnorjavo.) — Kaj pokriva Notranjsko? (Kras.) — Kaj smo brali o Krasu v naših berilih? Pripoveduj!

Tak je tudi svet zahodno od Postojne. Glejte na nastenski zemljevid! — Poiščimo občilo, ki drži od Postojne proti zahodu! (Državna cesta.) — Pojdimo po državni cesti! — Imenujte prvi večji kraj ob njej! (Vipava.) — Kaj je Vipava? (Trg.) — Katero znamenje nam pove to? (Krog s piko.) — Blizu katere meje je Vipava? (Blizu primorske meje.) — Oglejte si svet okoli Vipave prav natančno! — Kje je najvišje gorovje? (Na severu, na vzhodu.) — Proti kateri strani je svet odprt? (Proti jugu.) — Spravite zemljevide!

Danes hočemo potovati iz Postojne v Vipavo.

Kaj je Postojna? (Trg.) — Kako je zaznamenovana? — Kaj drži proti Vipavi? (Državna cesta.) — Kako jo narišem?

Vodi nas po samih klancih navzdol. V Vipavi smo. Zaznamujemo jo! Kako? (S krogom in piko.)

Vipava leži v prelepi Vipavski dolini, ki ji ni enake na vsem Kranjskem. Blizu katere meje smo? (Blizu primorske meje.) — Narišem jo! — Katera dežela je onkraj meje? (Primorsko.) — Napišem „Primorsko“. Na kateri strani oklepa dolino najvišje gorovje? (Na severu in vzhodu.) — To gorovje je najvišje na Notranjskem in je deloma pokrito z velikimi gozdi. Imenuje se Hrušica. Kako jo narišem? — Proti kateri strani je dolina odprta? (Proti jugu.)

Kje se vzdiguje najvišje gorovje? (Na severu in vzhodu.) — Kako se imenuje? (Hrušica.) — V tem gorovju se vzdiguje Nanos. Kako ga narišem? (Z ležečim križcem.) — Glejte na nastenski zemljevid! — Ali je Vipava ob kaki reki? (Da.) — Skoraj sredi trga privre izpod strmih skal Vipavščica. Kam se izlivajo reke, ki jih poznate dozdej? (V Savo.) — Na kateri strani od Vipave je Sava? — Ali more teči Vipavščica proti Savi? — Zakaj ne? (Pot ji zapira gorovje.) — Kam se mora obrniti? (Proti zahodu.) — Vipavščica teče proti zahodu na Primorsko. (Riše se.) — Tam se izliva v Sočo, ki izvira v Julijskih Alpah in teče v Jadransko morje. Narišimo to! — Na kateri strani od nas je Jadransko morje? — Katero smer ima Vipavščica? — Proti kateri strani se znižuje Vipavska dolina? — V Vipavščici živi riba, ki se ne nahaja v Savi in njenih dotokih. To je jegulja. Kdo jo pozna? — Tu vam jo pokažem. Komu je podobna ta riba? (Kači.) — Jegulja je riba roparica; dolga je do 1 m. Njena koža je jako polzka. Kadar jegulje brste, plavajo v Jadransko morje in polagajo tam svoja jajčeca. Iz jajčec se izvale mlade jegulje, ki plavajo zopet nazaj v Sočo in Vipavščico. Jegulje so jako trdožive. Na kosce razrezane žive še nekaj časa. — Ponovi!

Kakšno je podnebje na Notranjskem? (Ostro.) — Zakaj? (Ker razsaja ondi burja.) — Drugače je v Vipavski dolini. Kako pelje cesta iz Postojne v Vipavo? (Navzdol.) — Iz tega sklepamo, da leži dolina nizko. Kakšno podnebje imajo kraji, ki leže nizko? (Toplo.) — Kakšno je podnebje tudi na Vipavskem? (Toplo.) — Podnebje je zavisno tudi od drugih okolnosti. Zlasti vplivajo nanje vetrovi. Ali veste, kateri veter prinaša najtoplejšo sapo? (Jug.) — Kateri veter pa brije prav ostro? (Sever.) — Jug prihaja k nam čez morje iz toplih krajev, zato je topel. Sever pa prihaja iz mrzlejših dežel, zato je mrzel. Od česa je torej podnebje še za-

visno? (Od vetrov.) — Kakšno podnebje imajo kraji, ki so odprti severnim, južnim vetrovom? — Kateri vetrovi pa lahko dohajajo v Vipavsko dolino? — Kakšno je zato vipavsko podnebje? — Nikjer na Kranjskem ni tako toplo kakor v Vipavski dolini.

Čemu je svet v dolini najprikladnejši? (Poljedelstvu.) — S čim se torej pečajo Vipavci? — Na svojih njivah sade največ koruze in krompirja. Kaj prinašajo Vipavke že zgodaj spomladi k nam naprodaj? — V Vipavski dolini je mnogo sadja. Tam rastejo celo fige ali smokve. Smokve so dobre sveže in suhe. Iz njih se kuha tudi žganje. Ker to sadje uspeva samo v južnih krajih, ga imenujemo južno sadje. Ali raste tudi pri nas južno sadje? — Kaj raste še po toplih krajih? (Vinska trta.) — Vipavsko grozdje je zelo sladko. Vipavci pridelujejo mnogo dobrega vina.

Po Nanosu in drugih gorah je mnogo pašnikov. Kaj sklepaš iz tega? (Da se pečajo prebivalci z živinorejo.) — Kje je še mnogo pašnikov? (Na planinah v Alpah.) — Kaj veš o njih? (Gorenjci pasejo po njih svoje govedo.) — Pašniki na Notranjskem so slabši od gorenjskih, govedo ne more tu uspevati. Pač pa nahajamo tu velike črede ovac. Kakšen dobiček imajo od njih? (Volno, mleko, meso itd.)

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Državna cesta iz Postojne v Vipavo. — Vipavska dolina. — Meja in obmejna dežela. — Hrušica. Nanos. — Vipavščica. — Jegulja. — Podnebje. — Pridelki.

Iz Postojne drži državna cesta v Vipavo. Cesta ima severozahodno smer. Vodi po samih klancih vedno navzdol.

Vipava je trg. Leži blizu primorske meje v prelepi Vipavski dolini. Proti jugu je dolina odprta, na severni in vzhodni strani jo oklepa visoko gorovje, Hrušica. Najvišja gora v Hrušici je Nanos. Iz Vipave teče Vipavščica na Primorsko in se izliva v Sočo, ta pa v Jadransko morje.

V Vipavski dolini je najtoplejše podnebje na Kranjskem (ker leži nizko — ker je odprta južnim vetrovom — visoko gorovje jo brani mrzlega severa).

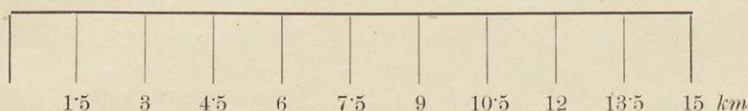
Vipavska dolina je zelo rodovitna. Vipavci se pečajo s poljedelstvom, sade koruzo in krompir. Tu raste južno sadje in vinska trta. Po gorskih pašnikih se pasejo črede ovac.

d) Izmeri se na zemljevidu zračna razdalja in dolžina ceste iz Postojne do Vipave.

Baurov nastenski zemljevid Kranjske dežele ima merilo 1:150.000, ki pa je na zemljevidu napačno označeno. Pravilno merilo je tako-le:

$$1:150.000;$$
$$1 \text{ cm} = 1'5 \text{ km.}$$

Tako naj se popravi merilo na zemljevidu.

Predjamski grad.

U čilo: Grefejeva slika „Predjamski grad“.

Vrnimo se iz Vipave v Postojno! — Proti kateri strani potujemo? — Pokaži pot na nastenskem zemljevidu! — Kakšna je? (Strma, vodi navkreber.) — Kakšen svet nas kmalu obdaja? (Kraški.) — Preden se vrnemo, si oglejmo še neki grad, ki je blizu Postojne! — Pokažite na nastenskem zemljevidu cesto, ki se odcepi pred Postojno od državne ceste in drži proti severu! — Kakšna cesta je to? (Okrajna.) — Po tej cesti hodimo kaki 2 uri. Kraj, kamor pridemo, je brez vse lepote. Kamor se ozre oko, ne vidimo drugega nego golo skalovje, ki strmo kipi v nebo. Globoko brezno zija pod tem skalovjem. V brezno se z velikim šumom izliva bližnji potok. Visoko gori v skalovju pa ugledamo velikansko jamo, ki je v njej sezidan grad. Ta grad imenujejo Predjamski grad. Poiščite ga na svojih zemljevidih! — Tu vam pokažem sliko tega gradu. Zakaj ga imenujejo Predjamski grad? (Ker je zgrajen v jami pod veliko skalo.) — Popiši grad po sliki!

O Predjamskem gradu in njegovem zadnjem posestniku vam hočem povedati lepo povest.

Zadnji posestnik Predjamskega gradu je bil Erazem Predjamski. Nekdaj se je sprl na Dunaju s cesarskim uradnikom in ga v jezi ubil. Zato je bil obsojen na smrt. A podkupil je straže, ušel iz ječe in se skril v Predjamski grad.

Vitez Ravbar dobi povelje, da ujame s svojimi vojaki Erazma. Pride pod grad, a vanj ne more; strme skalnate stene zapirajo vojakom pot. Ravbar sklene oblegati grad. Misli si: „Kadar poide Erazmu živež, se gotovo vda.“ Obleganje traja že vso zimo, a Erazem se oblegovalcem le posmehuje. Da pokaže, kako se mu dobro godi, spušča oblegovalcem po vrvi pečena jagnjeta in celo po celega vola. Slednjič vpraša Ravbarja, ali se mu sme približati njegov zvesti sluga brez nevarnosti. Ko dobi dovoljenje, prinese sluga oblegovalcem raznih jestvin, med njimi tudi zrelih jagod, prvih vipavskih črešenj in tako dan na dan. Ravbar se temu ne more načuditi. Uvidi, da je obleganje brezuspešno.

Česar ne more doseči s silo, doseže morda z zvijačo! Zato podkupi Ravbar Erazmovega slugo, ki mu to-le izda: „Kadar se približa moj gospod zunanji steni, postavim na okno luč v znamenje, da ustrelite!“

In glejte! Ko pride Erazem proti večeru na kraj, ki ga je sluga pokazal oblegovalcem, počí strel, in Erazem se zgrudi, zadet od razrušene stene, mrtev na tla. Tako je padel zadnji gospodar Predjamskega gradu, izdan po svojem lastnem služabniku.

Ko so oblegovalci pridrli v grad, so našli pod zemljo izdelano skrivno pot, ki je držala skozi goro v gozd blizu Vipave. Po tej poti je dobival Erazem vse, česar je potreboval.

Učenec pripoveduje, kolikor si je zapomnil.

Pripoveduj prvi del naše povesti! — Kaj je storil Erazem na Dunaju? — Kam je pobegnil iz ječe? — O čem pripoveduje ta del naše povesti? — Kako bi ga naslovili?

„Ubój in Erazmov beg.“ (Vodilne besede.)

Kaj bi se bilo zgodilo z Erazmom na Dunaju, ko bi ne bil ušel iz ječe? — Kako mu je bilo mogoče uiti iz ječe?

Pripoveduj, kako so oblegali grad! — Kako bi naslovili ta del naše povesti?

„Obleganje.“ (Vodilna beseda.)

Zakaj niso mogli vojaki v grad? — Kako je prišel Erazem v svoj grad? (Po mostu.) — Kakšen je bil pač ta most? (Dvižen.) — Kdaj ste že slišali o dvižnih mostovih? (Ko smo se učili o „Ljubljani v davnih časih“.) — Koliko časa so vojaki oblegali grad? (Vso zimo.) — Kakšna je zima na Krasu? (Ostra.) — Ali se je oblegovalcem godilo dobro? — Česa je imel Erazem v svojem gradu dovolj? (Živeža.) — Iz česa sklepaš to? — Zakaj ga je pošiljal oblegovalcem? — Kaj jim je pošiljal? (Jagnjeta.) — Kje jih je dobil? (Z nanoških pašnikov.) — Odkod je dobival sadje? (Iz Vipavske doline.) — Zakaj se je Ravbar temu tako čudil? (Ni vedel za skrivno pot.)

Pripoveduj povest dalje! — O kom smo slišali v tem odstavku? (O slugi.) — Kaj je storil? (Izdal je Erazma.) — Kaj je bil zato? (Izdajalec.) — Kako bi naslovili ta del povesti?

„Izdajalec“. (Vodilna beseda.)

Kako je pač Ravbar podkupil Erazmovega slugo? (Obljubil mu je mnogo denarja.) — Ali je sluga prav ravnal? — Katerega izdajalca poznate iz sv. pisma? (Judeža.)

Pripoveduj o Erazmovi smrti! — Kako naslovim ta del?

„Erazmova smrt“. (Vodilni besedi.)

Zakaj niso oblegovalci prej ustrelili Erazma? (Ker se je skril v skalnato jamo, kamor ni mogla krogla.)

Končaj povest! — Kaj so našli oblegovalci? (Skrivno pot.) Kateri vodilni besedi napišem zadnjemu odstavku?

„Skrivna pot“. (Vodilni besedi.)

Kako pa so dospeli vojaki po Erazmovi smrti v grad? (Sluga jim je prislonil most.) — Kako daleč je iz Postojne v Vipavo? — Kakšna je bila podzemeljska pot? (Dolga.) — Kako se je neki posrečilo Erazmu, da je izdelal pod zemljo tako dolgo pot? (Ker je kraški svet poln podzemeljskih jam in votlin.)

Kdo je glavna oseba naše povesti? — O katerih osebah še govorimo? — Kakšnega značaja so bile posamezne osebe? — Koga ne smemo posnemati?

Ponovilo po osnovi.

Čitanje 138. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

---

15. V Cerknico.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Rakek, Cerknica, Cerkniško jezero, Planina. — Obrisek Cerkniškega jezera.

a) Učitelj riše obrisek.

Kaj smo občudovali v zadnji zemljepisni uri? (Postojnsko jamo.) — O katerem čudu smo slišali v zgodovinski uri? (O Predjamskem gradu.)

Danes se boste učili o svetovnoznanim prirodnem čudu, o Cerkniškem jezeru. Kaj enakega se ne nahaja nikjer na svetu. Res, ponosni moramo biti, da ima naša domovina tako sloveča prirodna čuda. — Kako imenujemo postajo pred Postojno? (Rakek.) — Kam pelje cesta z Rakeka? (K Cerkniškemu jezeru.) — Pokaži na nastenskem zemljevidu postajo Rakek! — Pokaži na zemljevidu cesto, ki pelje k Cerkniškemu jezeru! — Kakšna cesta je to? (Deželna.) — Z vozom pridemo v pol ure v Cerknico. Pogledajte na zemljevid! — Kaj je Cerknica? (Trg.) — Oglejte si sliko trga! (Pokaže se slika ali razglednica.) — Cerknica je eden najstarejših trgov na Kranjskem. Narišimo cesto in trg Cerknico!

Katera jezera že poznate? (Naštejejo se.) — Vsako jezero ima nekaj posebnega. Kaj ima Blejsko, kaj Bohinjsko jezero? (Prosto pripovedovanje.) — Oglejmo si znamenito Cerkniško jezero! — To jezero je največje na Kranjskem. (Nariše se.) Cerkniško jezero je petkrat tako veliko kakor Blejsko.

Največje prirodno čudo je to, da izgine v poletnem času voda iz jezera, na jesen pa se jezero zopet napolni. Na dnu jezera so namreč velike luknje, ki po njih odteka voda v podzemeljske jame, ob deževju pa zopet prihaja v jezero. Te luknje so požiralniki ali bljuvalniki, ki so v zvezi z razvotljeno kraševino.

Zakaj jim pravimo požiralniki, bljuvalniki? — Ko je izginila voda, ozeleni vsa planjava. Kjer je plaval pred kratkim čoln, kjer je razpenjal ribič mreže, tam kosi kmalu nato kosec travo in pase pastir živino.

Ko jame odtekatí voda, je polno ljudi na jezeru. Zakaj neki? (Love ribe [ščuke].) — Kar jih ne pojedó svežih, jih posuše na solncu in potem še v dimnika.

Pokaži na nastenskem zemljevidu Cerknico! — Poišči trg na svojem zemljevidu! — Glejte na nastenski zemljevid! — V kateri večji kraj vodi deželna cesta proti severozahodu? (V Pla-

nino.) — Poiščite Planino na svojem zemljevidu! — Kaj je Planina? (Trg.) — Tu vam pokažem sliko trga. Oglejte si jo! — Zaznamenujmo trg na našem obrisku! — Poglejte na nastenski zemljevid! — Kakšna cesta vodi iz Cerknice proti jugovzhodu? (Deželna.) — V kateri kraj drži? (V Lož.) — Kaj je Lož? (Mesto.) — Lož je majhno, staro mesto. Zaznamenujmo na našem obrisku cesto in mesto!

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.

č) Popis izleta.

Osnova: Rakek. — Cerknica. — Cerkniško jezero. — Ribji lov. — Jezero izgine. — Planina. — Lož.

Cerknica je eden najstarejših trgov na Kranjskem. Blizu trga je Cerkniško jezero, največje na Kranjskem. Pravo prirodno čudo je to; v poletnem času izgine voda, na jesen pa se jezero zopet napolni. Na dnu jezera so namreč velike luknje, ki po njih odteka voda v podzemelske jame, ob deževju pa zopet prihaja v jezero. To so požiralniki ali bljuvalniki.

Kadar odteka voda, nalove mnogo rib, ki jih uživajo sveže ali posušene. Ko pa je izginila voda, se ogrne vsa planjava v zeleno odejo. Kjer je plaval prej čoln, kjer je lovil ribič ribe, tam kosi kmalu nato kosec travo in pase pastir živino.

Nedaleč od Cerknice je trg Planina.

Proti jugovzhodu pelje cesta v mesto Lož.

d) Spisje: Blejsko in Cerkniško jezero. (Primer.)

---

16. V Idrijo.

Učila: Fotografska slika ali razglednica: Idrija. — Cinober. — Živo srebro. — Klekljane čipke. — Orodje za klekljanje.

a) Učitelj riše obrisek.

Kod potujemo zdaj? (Po Notranjskem.) — Kako smo prišli tja? (Po Južni železnici.) — Popiši vožnjo! (Na južnem kolodvoru vstopimo in se peljemo proti jugu skozi Lattermannov drevored po Ljubljanskem barju in dalje po Krasu.) — Katera je prva večja postaja? (Logatec.) — Pokažite Logatec na svojih zemlje-

vidih! — Oglejte si svet severozahodno od Logatca! — Kakšen je glede tal? (Gorat.) — Katero gorovje je to? — Tukaj se stikajo Alpe in Kras. Ponovi! — Poiščite občilo zahodno od Logatca! (Cesta.) — V kateri večji kraj drži? (V Idrijo.) — Blizu katere meje je Idrija? (Blizu primorske meje.) — V kakšnem kraju je Idrija? (V goratem.) — Kaj zapaziš še ob Idriji? (Reko.) — Kam teče? (Na Primorsko.) — Spravite zemljevide!

Danes hočemo potovati iz Logatca v Idrijo.

Kako smo dospeli v Logatec? (Po Južni železnici.) — Kaj je Logatec? (Železniška postaja.) — Kam hočemo potovati? (V Idrijo.) — Kaj drži tja? (Cesta.) — Oglejte si cesto na nastenskem zemljevidu! — Najprej potujemo po državni cesti proti jugozahodu. (Riše se.) Od te ceste se odcepi deželna cesta, ki pelje tako-le proti severozahodu do Idrije. (To se riše.) Kam smo prišli? (V Idrijo.) — Kaj je Idrija? — Iz česa sklepaš to? (Iz dveh krogov.) — Narišem znamenje. Idrija je v globoki dolini, obdani skoraj kroginkrog od visokih gora, ki so pokrite z lepimi gozdi. Kateremu gorovju pripadajo te gore? (Julijskim Alpam.) — Kaj se širi proti jugu? (Hrušica.) — Blizu katere meje smo? (Blizu primorske meje.) — Kaj je onkraj meje? (Primorsko.) — Kaj teče skozi Idrijo? (Reka.) — Proti kateri strani se obrne? (Proti severozahodu.) — To je Idrijca. Prihaja od juga (se riše) in se obrne na Primorsko, kjer se izliva v Sočo. Imenuj podobno reko! (Vipavščica.) — Zakaj tečeta te reki proti zahodu? — Katera riba živi v Vipavščici? — Zakaj? — Kaj misliš o Idrijci? (Tudi v njej žive jegulje.)

Kakšen je svet okoli Idrije? (Gorat.) — Kaj misliš o tem kraju glede pridelkov? (Poljedelstvo ne uspeva.) — Kaj se nahaja včasih v goratih krajih? (Rude.) — Pomnite: V Idriji kopljejo živo srebro. — Ali poznate živo srebro? — Povej, kar veš o njem! — Tu vam pokažem nekaj kosov živosrebrne rude. Le malo je krajev na svetu, kjer se nahaja ta ruda; v naši domovini so pa bogate zaloge živega srebra. Idrija je zato znana po vsem svetu.

Pa tudi žene in dekleta si mnogo zaslužijo v Idriji. Izdelujejo namreč lepe čipke. Tu vam pokažem pripravo za izdelovanje takih klekljanih čipek in nekaj njih vzorcev.

Kaj kopljejo v Idriji? (Živo srebro.) — Kje se nahaja ta ruda? (Globoko pod zemljo.)

Kakšnega stanu je mnogo Idrijčanov? (Rudarji.) — Kaj izdelujejo žene in dekleta? (Klekljane čipke.)

- b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)
- c) Ponovilo izleta na obrisku in zemljevidu.
- č) Popis izleta.

Osnova: Iz Logatca v Idrijo. — Idrija. — Julijske Alpe. — Kras. — Idrijca. — Pridelki. — Rudarji. — Izdelki.

Iz Logatca potujemo po državni cesti proti jugozahodu. Kmalu se odcepi od nje deželna cesta, ki nas pelje proti severozahodu do Idrije.

Idrija je mesto. Leži v globoki dolini, obdani od visokih gora. Proti severu se širijo Julijske Alpe, proti jugu se razprostira Kras.

Skozi Idrijo teče Idrijca; prihaja od juga in se obrne proti severozahodu na Primorsko, kjer se izliva v Sočo. V njej žive jegulje.

V Idriji kopljejo živo srebro. Idrijsko ženstvo se peča z izdelovanjem klekljanih čipek.

- d) Meri se zračna razdalja od Logatca do Idrije.
- e) Čitanje 140. berila v Josinovem-Ganglovem „Tretjem berilu“.

17. Ljubljana.

Učila: Fotografske slike ali razglednice: Postojna, Št. Peter, Trst, Reka, Pivka v Postojnski jami, Planinska jama z Unico, Vrhnika, izvir Ljubljane. — Ščuka.

- a) Učitelj riše obrisek.

Po katerem delu Kranjske potujemo? (Po Notranjskem.) — Katera prirodna čuda smo opazovali na Notranjskem? (Kapnike v Postojnski jami in Cerkniško jezero.) — Katera prirodna čuda ima Cerkniško jezero? (Odteče in se zopet napolni.) — Kako se to godi?

Danes se bomo učili o Ljubljani, ki je tudi nekako prirodno čudo.

Ostali smo v Postojni; odtod se odpeljemo po Južni železnici proti jugu do postaje Št. Petra. Od Postojne dalje izginejo gozdi.

Griči in planote so posute s sivim apnencem. Le kako drevo ali kak grmič štrli iz skalovja. Kako imenujemo ta svet? (Kras.) — Pripoveduj, kar smo brali v naših berilih o Krasu! — Pri postaji Št. Petru se deli železnica v dve progi: proti Trstu in Reki. (Slike: Št. Peter, Trst, Reka.) — Tudi v Št. Petru vidimo samo golo gričevje in skalovje. Kje smo videli tudi tak svet? (Pred Jamo.)

Narišimo postajo Št. Peter in železnico, ki se deli tukaj v dve progi! — V kateri? — Zaznamenujmo Trst, Reko in Jadransko morje! — Blizu reške proge teče Reka proti severozahodu po dolgi Jolini. Odkod prihaja? (S Primorskega.) — Nedaleč od Kranjske meje se izgublja v Škocijanski jami na Primorskem.

Na jugovzhodu od Št. Petra, skoraj na meji Hrvaškega, se vzdiguje Snežnik, najvišji vrh na Notranjskem. Visok je približno toliko kakor Kamniško sedlo. Narišimo ga! — Blizu Snežnika na Hrvaškem izvira Pivka. Kje ste slišali o njej? (Ko smo bili v Postojnski jami.)

Pivka teče po skalnatem svetu in dobiva več manjših pritokov. V zimskem času napravlja mnogo ledu, ki ga zvozijo na šentpetrski kolodvor in odtod v druge kraje. Kako to? — Po vseh krajih, kjer teče Pivka, gospodari mrzla burja, ki silno ohladi zrak, tako da voda zmrzne. V poletnem času primanjkuje vode; jeseni pa, če nekaj časa dežuje, se razlije hitro po vsem polju, ker požiralniki ne morejo sproti požirati vode.

Ker se struga Pivke tako hitro napolni in se voda izgubi o suhem vremenu, kaj sklepate iz tega? — Struga ima na dnu mnogo lukenj — votlin, ki se po njih izgublja voda in zopet hitro priteka. Ker zelo prevotljena zemlja pije vodo, so dali prvi tu bivajoči Slovenci reki ime Pivka. V Pivki živi mnogo ščuk in rakov, ki se prevažajo v Trst.

Narišimo reko Pivko! — Dokod jo narišem? (Do Postojne.) — Zakaj ne dalje? — S šumom izgine Pivka pred Postojnsko jamo v zemljo. Kje teče potem? (Pod zemljo.) — Pri trgu Planini se prikaže zopet na svetlo. Planinci je imenujejo Unico. Teče po Planinski dolini in izgine zopet pod zemljo. Prav pri Planini narišimo Unico! — Njen tek je kratek.

Pri Vrhniki privre zopet na svetlo iz 9 večjih virov, ki se združijo v en tok — v Ljubljano. (Sliki: izvir Ljubljance, Vrhnika.) — Z Ljubljanskega Grada smo videli, kako teče po barju in skozi Ljubljano ter se pri Zalogu izliva v Savo.

Tek Ljubljanice je zelo počasen. Človek bi mislil, da stoji. Zakaj? (Ker ima le malo nagnjeno strugo ali zelo majhen strmec.) — Ta znaša od Vrhlike do Ljubljane le 0'4 m. Zaraditega stopa Ljubljanica pogosto iz struge in poplavlja barje, kar povzroča leto za letom veliko škode.

b) Učenci rišejo obrisek. (Slično postopanje kakor pri točki b) na strani 18.)

c) Ponovilo na obrisku in zemljevidu.

č) Popis Ljubljanice.

Osnova: Št. Peter. — Proga v Trst in Reko. — Snežnik. — Reka. — Pivka. — Pivka pozimi, poleti in jeseni. — Unica, Ljubljanica (tek — strmec — povodenj).

Iz Postojne se peljemo po Južni železnici proti jugu do postaje Št. Petra.

Pri Št. Petru se deli Južna železnica v progi proti Trstu in Reki. Obe mesti sta ob Jadranskem morju. Okoli Št. Petra vidimo Kras. Na jugovzhodu od Št. Petra se vzdiguje najvišji vrh na Notranjskem, Snežnik. Blizu reške proge teče Reka.

Blizu Snežnika na Hrvaškem izvira reka Ljubljanica kot Pivka. V zimskem času napravlja mnogo ledu. Zvozi jo na šentpetrski kolodvor. V poletnem času primanjkuje vode; jeseni se pa hitro napolni struga; če nekaj časa dežuje, že stopi iz struge. Struga Pivke ima na dnu mnogo lukenj, ki se po njih izgublja voda. Ker zelo prevotljena zemlja pije vodo, so dali prvi tu bivajoči Slovenci tej reki ime Pivka. V Pivki je mnogo škuk in rakov, ki se prevažajo v Trst. Pivka teče do Postojne in se pred Postojnsko jamo s šumom izgublja v zemljo.

Po dolgem podzemeljskem teku priteče pri Planini na dan kot Unica. Teče po Planinski dolini in izgine koncem doline pod zemljo.

Pri Vrhlike privre na dan ter se imenuje Ljubljanica. Ljubljanica teče po barju in skozi Ljubljano ter se izliva pri Zalogu v Savo.

d) Izmeri se razdalja v km iz Ljubljane do Trsta in Reke.

Kdaj se odpelje brzovlak v Trst? — Kdaj dospe v Trst? — Koliko časa vozi v Trst? — Koliko km je dolga proga Ljubljana-

Trst? — Koliko časa bi hodil peš? ($1\text{ km} = \frac{1}{4}\text{ ure.}$) — Koliko ur vožnje je oddaljena Ljubljana od morja? — Koliko stane vožnja v III. razredu do Trsta?

e) Spisje: Ljubljana. (Samogovor.)

Ponovilo vseh potovanj po Notranjskem.

(Na zemljevidu.)

Pregledno ponovilo Notranjskega.

(Na zemljevidu.)

a) Obmejne dežele.

Primorsko in Hrvaško.

b) Gorovje.

Kras (Hrušica, Nanos; Snežnik).

c) Podnebje.

Na Notranjskem brije ostra burja; le v Vipavski dolini je zelo toplo podnebje.

č) Vodovje.

Reke: Vipavščica in Idrijca, ki se izlivata na Primorskem v Sočo, ta pa v Jadransko morje; — Reka.

Jezero: Cerkniško jezero.

d) Mesta.

Idrija, Lož.

e) Trgi.

Vrhnika, Cerknica, Planina, Postojna, Vipava.

f) Vasi.

Logatec, Št. Peter.

g) Predjamski grad (v razvalinah).

h) Občila.

Južna železnica (proga v Trst in Reko).

Vrhniska železnica do Vrhnike.

i) Pridelki.

Poljedelstvo ne uspeva; pšenico in koruzo je treba uvažati.

Sadjarstvo. V Vipavski dolini raste južno sadje (smokve).

Vinarstvo v Vipavski dolini.

Ribarstvo. V Ljublanici in Cerkniškem jezeru so ščuke, v Vipavščici in Idriji jegulje.

Rudarstvo. V Idriji kopljejo živo srebro.

j) Izdelki (obrtnost).

Čipke v Idriji.

VII. Pregledno ponovilo Kranjske dežele po Baurovem zemljevidu.

a) Prebivalci.

Dežela šteje $\frac{1}{2}$ milijona prebivalcev, ki so večinoma Slovenci (94% Slovencev, 6% Nemcev, t. j. od 100 prebivalcev je 94 Slovencev in 6 Nemcev). Prebivalci so katoliške vere, okoli 1000 jih je protestantov.

b) Razdelitev dežele.

Gorenjsko, Dolenjsko in Notranjsko.

c) Meje.

Prirodne meje: Kranjsko ločijo od Koroškega Karavanke, od Štajerskega Kamniške planine in Sava, od Hrvaškega Kolpa in Gorjanci, od Primorskega Julijske Alpe.

Obmejne dežele: Kranjsko meji proti severu na Koroško, proti severovzhodu in vzhodu na Štajersko, proti jugovzhodu in jugu na Hrvaško, proti jugozahodu in zahodu na Primorsko.

č) Gorovje.

Alpe (Kamniške planine, Grintavec, Kamniško sedlo; Karavanke, Stol, Ljubelj; Julijske Alpe, Triglav).

Dolenjsko gričevje (Kum).

Kras (Hrušica, Nanos; Snežnik; Gorjanci ali Uskoki).

d) Ravnine.

Gorenjska ravnina (Ljubljansko polje, Šmarna gora; Ljubljansko barje, Krim).

Krška ravnina.

e) Podnebje.

Po gorah je hladno, v dolinah toplo. Na Gorenjskem je hladno planinsko podnebje; na Dolenjskem je toplejše in za vinarstvo ugodno podnebje; na Notranjskem brije ostra burja; le v Vipavski dolini je zelo toplo podnebje.

f) Vodovje.

Reke: Sava (Dolinka in Bohinjka) in njeni dotoki: Kokra, Kamniška Bistrica, Sora, Ljubljana, Krka, Kolpa; — Vipavščica in Idrijca se izlivata na Primorskem v Sočo; — Reka.

Jezera: Blejsko jezero, Bohinjsko jezero, Klanški jezeri in Cerkniško jezero.

Toplice: Toplice na Dolenjskem.

g) Mesta.

Glavno mesto Kranjske dežele je Ljubljana.

Na Gorenjskem: Kamnik, Škofja Loka, Kranj, Radovljica.

Na Dolenjskem: Krško, Kostanjevica, Novo mesto (Rudolfovo), Črnomelj, Metlika, Kočevje, Višnja gora.

Na Notranjskem: Idrija, Lož.

h) Trgi.

Na Gorenjskem: Tržič, Jesenice, Kropa.

Na Dolenjskem: Litija, Mokronog, Turjak, Ribnica.

Na Notranjskem: Vrhnika, Cerknica, Planina, Postojna, Vipava.

i) Vasi.

Črnuče, Domžale, Vižmarje, Medvode, Begunje, Sava; Zalog, Zagorje, Krka, Straža, Toplice; Logatec, Št. Peter.

j) Gradovi in razvaline.

Kamen, Wagensberg, Turjak, Predjamski grad.

k) Občila.

Južna železnica (proga v Trst in Reko; proga na Dunaj in od Zidanega mosta na Hrvaško).

Karavanška železnica (s Koroškega na Gorenjsko).

Bohinjska železnica (v Bohinj in na Primorsko — v Gorico in Trst).

Gorenjska železnica (po Gorenjskem na Koroško).

Dolenjski železnici (v Novo mesto in Stražo ter od Grosupljega v Kočevje).

Kamniška železnica (do Kamnika).

Vrhniška železnica (do Vrhnike).

l) Pridelki.

Poljedelstvo. Pridelki zadoščajo domačim potrebam, le pšenico in koruzo je treba uvažati.

Sadjarstvo povsod dobro uspeva. V Vipavski dolini raste južno sadje (smokve).

Vinarstvo je precej znatno na Dolenjskem (v Krškem, Novo-meškem, Črnomaljskem in Metliškem okraju) in na Notranjskem v Vipavski dolini.

Gozdarstvo. Najlepši gozdi so na Gorenjskem in okoli Kočevja.

Živinoreja se odlikuje najbolj na Gorenjskem.

Ribarstvo. V Savi so sulci, v Ljubljani in Cerkniškem jezeru ščuke, v gorskih potokih postrvi, v Vipavščici in Idriji jegulje.

Rudarstvo. Železna ruda na Gorenjskem (nad Jesenicami) in živo srebro v Idriji.

Premogovniki so v Zagorju, v Št. Janžu (pri Mokronogu) in pri Kočevju.

m) Izdelki (obrtnost).

Slamnikarstvo v Domžalah.

Smodnik v Kamniku.

Železni izdelki na Savi in v Kropi.

Usnje, črevlji in bombaževina v Trziču.

Steklarnica v Zagorju.

Lončarstvo in suha roba v Ribniški dolini.

Čipke v Idriji.

n) Morska višina.

Od morja proti Ljubljani se zemlja vedno viša, tako da je Ljubljana 300 m višja kot morska gladina.

o) Deželni grb.

Vsako mesto, pa tudi dežela ima svoje znamenje — grb.

Kranjski grb: Na srebrnem ščitu je moder orel, ki ima na prsih polumesec, zložen iz rdečih in zlatih ploščic. Na sredi gornjega roba je knežji klobuk. — Deželne barve so bela-modra-rdeča.

p) Kranjski deželni zbor.

Kranjski veleposestniki in prebivalci kranjskih mest, trgov in vasi volijo svoje zastopnike, ki se shajajo vsaj enkrat na leto v Ljubljani. Tu se posvetujejo o zadevah vse dežele. To so deželni poslanci. Vseh skupaj s knezoškofom jih je 37 in tvorijo deželni zbor. Svoja posvetovanja imajo v deželnem dvorcu.

VIII. Zgodovina.

1. Iz najstarejših časov.

Učila: Hölzel, Nastenska tabla prazgodovinskih spomenikov. — Lehmann, Mostišče.

Osnova: Lovci in ribiči. — Orožje in orodje. — Stanovališča. — Obleka. — Okrasek. — Posoda. — Domača živina. — Poljedelstvo. — Gradišča.

V najstarejši dobi niso ljudje imeli ne žita, ne domače živine, ne tkane obleke. Prvotni ljudje so bili lovci in ribiči.

Iz kosti in kamena so si narejali orodje in orožje: nože, pile, žage, sekire in osti za puščice. S takim orožjem so pobijali živali, ki so jim bile sovražne ali katerih meso so uživali, kakor medvede, slone, konje, volke, lisice in zajce, divje kure, divje race in gosi; tudi ribe so jim ugajale.

Stanovali so na krajih, kjer so bili kar najbolj varni sovražnih ljudi in zveri, n. pr. po pečinah, na oblih goricah in holmeih, molečih iz močvirnatih dolin in ravnin, in po skalnatih jamah; stavili so si pa tudi kolibe na kole, ki so jih zabijali v tla plitvih jezer in barij; tem stajbam pravimo mostišča. Taka mostišča so imeli na Ljubljanskem barju in Cerkniškem jezeru.

Kadar je bilo toplo vreme, so hodili skoraj čisto nagi; sicer pa so se oblačili v kože ubitih živali.

Krasili in lišpali so se ljudje že tačas; obešali so nase prevrtane medvedje, volčje in lisičje zobe, barvano kamenje, polžje hišice, koralde iz ilovice i. t. d. Kožo so si barvali z rdečo ilovico.

Iz ilovice so se tudi že zgodaj naučili izdelovati posodo, najprej kar s samo roko, pozneje pa z lončarskim kolesom.

Polagoma so se navadili krotiti živali (govedo, ovco, konja, svinjo, psa i. t. d.) in spravljati zanje hrano pod streho.

Začeli so sejati žito (pšenico, ječmen, proso) in sočivje ter se privadili rastlinski hrani. Iz lanu in konoplje so tkali platno za obleko.

Medtem so bili tudi zapustili mostišča ter si poiskali ugodnejših bivališč. Stanovali so namreč pozneje večinoma po gradiščih. Gradišča so utrjali na ta način, da so nasuli okoli njih prsti, nagrmadili kamenja ter zabili v tla močne kole. Po naših krajih je mnogo gradišč, n. pr. na Sv. Ahcu.

Pripovedovanje po osnovi.

---

2. Rimljani na Kranjskem.

((Učenci obiščejo deželni muzej.))

Osnova: Naselitev Rimljanov na Kranjskem. — Emona. — Njih bogov. — Pokopavanje mrličev. — Muzej.

Daleč na jugu, v zdanji Laški deželi, so živeli Rimljani. Imenovali so se po svojem glavnem mestu Rimu. Rimljani so se naselili na Kranjskem še pred Kristusovim rojstvom. Ustanavljali so na Kranjskem mesta in gradili ceste.

Ljubljane takrat še ni bilo. Kjer je zdaj Ljubljana, je stalo za Rimljanov rimsko mesto Emona. To mesto je bilo obdano z močnim obzidjem. Ostanke tega obzidja vidimo še dandanes na Mirju. Hiše so bile zidane iz kamenja in opeke. Vanje je bila napeljana studenčna voda. Emonska cesta nas spominja kraja, kjer je stala Emona.

Rimljani — prebivalci Emone — so bili malikovalci. Imeli so razne bogove in boginje. Častili so jih v templjih. Kjer stoji danes Nemška cerkev, je bil za Rimljanov tempelj, ki so v njem častili boga Neptuna.

Mrliče so sežigali in shranjevali pepel v lepih žarah; pozneje pa so polagali cela trupla v kamenite krste — v sarkofage.

Mnogi ostanki in izkopine nam pričajo, da so prebivali na Kranjskem Rimljani. Naš deželni muzej hrani bogato zbirko izkopin, kakor kipe, zapestnice, prstane, uhane, lončeno posodo, svetilke in steklenice, kamenite krste, žare, plošče z napismi in novce.

Pripovedovanje po osnovi.

---

3. Huni.

Učila. Slike za šolo in dom: „Huni“.

Osnova: Njih prihod. — Kakšni so bili. — Atila. — Razrušenje Emone in Ogleja. — Ljubljana.

V 5. stoletju po Kr. r. so prihruli v našo deželo Huni.

Bili so divji, majhne a močne postave in grdega obličja. Njih življenje je bilo skoraj živalsko. Živili so se s koreninami, zelišči in sirovim mesom, zato jim ni bilo treba ognja, da bi si kuhali jedi. Oblačili so se v kože naplenjenih živali. Hiš niso poznali; blodili so po gozdih brez pravega doma. Žene in otroke so vozili v vozeh s seboj. Moški so bili izvrstni jahači. Ponoči in podnevi so bili na konjih, še celo spali so na njih, naslonjeni na konjski vrat.

Najimenitnejši hunski kralj je bil Atila. Bil je ravnotako grd kakor drugi Huni. Atila je bil divji, grozovit in krvoloč; podjarmiti je hotel vse dežele. Sam sebe je imenoval šibo božjo.

Kamor je prišel Atila s svojo vojsko, je plenil, moril in požgal. Najlepša mesta, trge in vasi je razdejal, polja poteptal, ljudi moril ali jih odvajal v sužnost. Prihrul je tudi na Kranjsko, premagal Rimljane in razrušil rimsko mesto Emono. Odtod je šel proti Rimu. Na tem potu je zadel na imenitno rimsko mesto Oglej in ga oblegal tri mesece. Naposled so Huni pridrli v mesto, ga razrušili in poklali več 1000 ljudi. Prebivalci so bežali na morske otoke in tamkaj ustanovili novo mesto Benetke. Les za stavbe so dobili baje s Kranjskega Krasa.

Po Atilovi smrti so Huni kmalu izginili. Tam pa, kjer je bilo mesto Emona, je nastalo mesto Ljubljana. Njeni prebivalci so bili Slovenci in Nemci.

Pripovedovanje po osnovi.

---

4. Stari Slovani.

Osnova: Prebivalci na Kranjskem. — Zadržno življenje Slovanov. — S čim so se bavili. — Njih hiše. — Kako so se bojevali. — Bogočastje. — Obri. — Nemci.

Kateri jezik govore prebivalci na Kranjskem? (Slovenski.) Prebivalci Kranjske dežele so večinoma Slovenci, nekaj je tudi Nemcev. Slovencev je 94⁰/₀, Nemcev 6⁰/₀. Kaj se to pravi? (Izmed

100 prebivalcev na Kranjskem je 94 Slovencev in 6 Nemcev.) — Slovenci so prebivali že v davnih časih na Kranjskem. Naselili so se tu v 6. stoletju po Kristusovem rojstvu.

Stari Slovani, naši pradedje, so živeli v zadrugah. Zadruga je štela včasih nad 100 zadružnikov: stare starše, starše, otroke in sorodnike. Vsi so bili le ena družina; vsi so delali skupno in skrbeli drugi za drugega. Gospodar vse zadruge je bil starejšina, ki so ga spoštovali vsi zadružniki. Starejšina je določal vsem zadružnikom opravila, shranjeval njih premoženje in daroval bogovom.

Stari Slovani so obdelovali polje, redili živino, gojili čebele, sadili sadna drevesa in vinsko trto; pečali so se pa tudi z raznovrstnim rokodelstvom.

Hiše starih Slovanov so bile lesene in zidane. Imele so štiri stene. Luknje in razpoke so zadelavali z mahom — brez apna. Hiše so krili z vejami, slamo ali z deskami. Prostor med streho in štirimi stenami so imenovali izbo. Stropa ni bilo. Zraven izbe je bila čumnata kot shramba za potrebne reči. Ob steni je bila klop. Mizo so imenovali stol. Okoli stola so sedeli na tleh. Imeli so tudi peči, pa brez dimnikov. Skozi stene so napravili nekaj okroglih lukenj. Tako luknjo za oko so imenovali okno. Ležali so na tleh na slami ali stelji. To kaže beseda postelja.

Stari Slovani so se pogumno bojevali z meči, sulicami in puščicami.

Častili so več bogov in boginj; bili so malikovalci. Razlikovali so dobre bogove in hudobna bitja ali bese. Kar je dobrega, je od bogov; kar je slabega, pa od besov. Najvišji bog jim je bil Svarog, stvarnik nebes in zemlje; kot Perun povzroča grom in strelo. Svarogova sinova sta Solnce in Mesec. Vesna je boginja pomladi, Radegost bog gostoljubnosti. Triglav je gospodar morja, zemlje in zraka; zato ima tri glave, da vidi vse, kar se godi po svetu. Morana je boginja zime in smrti, Kurent bog razuzdanosti. Verovali so tudi na nižje bogove in boginje, tako na Bele žene, Škrata in Povodnega moža. Bogove so častili po letnih časih, v katerih so obhajali posebne praznike. Vesno so slavili spomladi, Radegosta pa jeseni; darovali so mu med in vino v rogu. Vesno so slavili s tem, da so nosili njeno podobo okrog in sežigali podobo boginje Morane. O kresu so častili Solnce in zažigali kresove po gorah. Kurentu na čast so napravljali pred pustom

veselice z raznimi burkami in igrami. Duhovnikov niso imeli, ne cerkva. Starejšina je daroval bogovom v gozdu ali na holmcih pred kako podobo; ljudstvo je med tem prepevalo. Stari Slovani so verovali, da je duša neumrjoča. Ko se loči duša od telesa, leta po drevju, dokler ni telo sežgano ali pokopano. Duša se preseli v nav, t. j. prelep kraj, kjer raste mnogo lepih dreves in cvetic. V navu je tudi mnogo ptic, ki krasno prepevajo. Tu vlada večna pomlad. Duša hudobnih pa pride v črno noč, kjer prebiva s hudobnimi duhovi.

Slovani so imeli mnogo sovražnikov, ki so živeli v sosednjih deželah. Najhujši sovražniki so jim bili Obri. Grozovito so plenili po slovanskih deželah. Vedno so napadali mirne Slované in jim jemali živež, ker sami niso obdelovali polja. Veliko Slovanov so tudi ujeli in jih prisilili k boju z lastnimi brati — Slovani.

Drugi sovražnik ob meji slovanskih dežel so bili Franki. Ker Slovani niso razumeli njih jezika, so jih nazivali neme — Nemce. Nemci so pogosto napadali Slované in jih slednjič spravili pod svojo oblast. Jemali so jim zemljišča in na njih zidali svoje gradove. Tudi mesto Ljubljano so zasedli in na hribu sezidali grad. V gradu je stanoval vladar, kadar je prišel v deželo. Za nemške vlade se je katoliška vera hitro širila med Slovani. V tem času so zgradili najstarejše cerkve na Kranjskem, n. pr. cerkev sv. Petra v Ljubljani, cerkev v Kamniku, Kranju, Radovljici itd. Te pridobitve pa so morali Slovani drago plačati. Odslej niso bili več gospodarji na svoji zemlji.

Pripovedovanje po osnovi.

V istem založništvu je izšlo:

Učne slike
iz nazornega nauka za I. in II. razred

Uredil Anton Maier.

Drugi popravljeni in pomnoženi natisk.

Cena: broš. K 2'50, v platno vezano K 3'—.

Založništvo L. Schwentner v Ljubljani

priporoča nastopne knjige:

- Album, „*Kranjsko v slikah in opisih*“, broš. K 1'80. elegantno vez. 4 K.
 Aleksandrov (Murn), *Pesmi in romance*, broš. K 3'50. elegantno vezane 5 K.
 Aškerc A., *Zlatorog*, Planinska pravljica iz Trente. broš. K 1'60 eleg. vez. 3 K.
 Aškerc A., *Mučeniki*. Slike iz naše protireformacije. broš. 3 K. eleg. vez. K 4'50.
 Cankar Ivan, *Vinjete*. Broš. K 3'60. eleg. vez. K 4'60.
 Cankar Ivan, *Jakob Ruda. Drama*. Broš. K 1'20.
 Cankar Ivan, *Za narodov blagor. Komedijska*. Broš. 2 K. eleg. vez. 3 K.
 Cankar Ivan, *Knjiga za lahkomišelnih ljudi*. Broš. K 2'50. eleg. vez. K 3'50.
 Cankar Ivan, *Kralj na Betajnovi. Drama*. Broš. 2 K.
 Cankar Ivan, *Erotika*. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'20.
 Cankar Ivan, *Hiša Marije Pomočnice*. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'50.
 Cankar Ivan, *Gospa Judit*. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'20.
 Cankar Ivan, *Nina*. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'50.
 Čehov Anton, *Momenti*. Broš. 3 K. eleg. vez. 4 K.
 Jelovšek Ernestina, *Spomini na Prešerna*. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'40.
 Ilešič Fran, *Prešeren in Slovanstvo*. Broš. 70 vinarjev.
 Kaj hočemo? *Poslanica slov. mladini*. Broš. 50 vinarjev.
 Kersnik Janko, *Zbrani spisi*. Broširana izdaja. Dosedaj izšlo 8 snopičev po K 2'50.
 Kersnik Janko, *Zbrani spisi*. Vezana izdaja. Dosedaj izšli 4 zvezki. elegantno v platno vezani po 6 K. v pol francoski vezbi po 7 K.
 Kette Dragotin, *Poezije*. (Razprodano; nova izdaja se pripravlja).
 Kocbek Fran, *Pregovori prilike in reki*. Broš. 60 vinarjev.
 Krek Gojmir, *Anton Aškerc. Studije*. Broš. K 1'60.
 Kveder Žofka, *Iz naših krajev*. Broš. K 2'50. eleg. vez. 4 K.
 Maier Anton, *Učne slike iz nazornega nauka za I. in II. razred*. Broš. K 2'50. v platno vezano K 3'—.
 Murnik Rado, *Navihanci*, Broš. 2'50. eleg. vez. K 3'50.
 Murnik Rado, *Bucek v strahu*. Burka. Broš. 70 vinarjev.
 Poljanec Ljudmila, *Poezije*. Broš. 2 K. eleg. vez. 3 K.
 Prešernove poezije. Uredil A. Aškerc. Broš. K 1'40. elegantno vezana Elzevir izdaja K 3'—.
 Rozman, *Testament*. Narodna igra po romanu Janka Kersnika. Broš. K 1'40.
 Šorli Ivo, *Človek in pol*. Broš. K 2'50. eleg. vez. 3'50.
 Trdina Janez, *Bahovi huzarji in Iliri*. Broš. 3 K eleg. vez. K 4'50.
 Trdina Janez, *Bajke in povesti*, I. zv. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'20.
 Trdina Janez, *Bajke in povesti*, II. zv. Broš. 2 K. eleg. vez. K 3'20.
 Vošnjak Bogumil, *Na razsvitju. Ruske študije*. Broš. 4 K. eleg. vez. K 5'50.
 Vseučiliški zbornik, Broš. 4 K.
 Zupančič Oton, *Časa opojnosti*. Broš. 2 K. eleg. vez. 3 K.
 Zupančič Oton, *Čez plan*. Broš. 2 K. eleg. v usnje vez. 3 K.

Za mladino:

- Pisanice. *Pesmi za mladino*. Zložil Oton Zupančič. Kartonirane 80 v.
 Medvedji lov. *Čukova gostija. Povesti*. Spisal Josip Brinar. Kart. 80 v.
 Na rakovo nogo. *Povest*. Spisal Ivo Trošt. Kartonirano 80 v.
 Roza Jelodvorska. *Povest*. Spisal Kristof Schmidt. S 6 koloriranimi podobami. Elegantno vezano 2 K.
 Nove pravljljice iz 1001 noč. S slikami v barvotisku. Eleg. vez. 2 K.
 Kapitan Žar. *Povest za mladino*. S slikami v barvotisku. Eleg. vez. K 1'20.
 Na divjem zapadu. *Tri povesi iz življenja Indijancev za mladino*. S slikami v barvotisku. Eleg. vez. K 1'20.
 Zoologijski atlant. Sestavil H. Leutemann. Slovenski mladini razložil A. Pavlin. 24 tabel s 255 koloniranimi slikami in 57 strani besedila. Elegantno vezano 6 K.

Dobri otroci. Kolorirane slike s pesmicami. Za najnežnejšo mladino. Cena 24 v.
Naše domače živali. Kolorirane slike iz domačega živalstva brez besedila.
Broš. 40 vinarjev.

Drobiž v podobah. Cena broširani izdaji 40 vinarjev.

Drobiž v podobah. Leporello — izdaja (slike so napete na močni lepenki s platnenimi hrbti in sicer na eni strani «*Drobiž v podobah*» na drugi pa «*Naše domače živali*»). Cena K 1'50.

Noetova barka. *Živalstvo v podobah s pesmicami.* Kolorirana izdaja. Cena K 1'50.

Podobe iz živalstva. Kolorirane slike s pesmicami. Broš. izdaja 80 vin.

Podobe iz živalstva. Leporello-izdaja (slike so napete na močni lepenki s platnenimi hrbti). Cena K 1'50.

A B C v podobah s pesmicami. Kolorirana izdaja. Cena K 1'60.

Sladki orehi. Računski primeri v slikah in pesmih. Cena kolorirani in trdo vezani izdaji K 1'60.

Muzikalije.

Dev Oskar, *Slov. nar. pesmi* za moški in meš. zbor. (V tisku.)

Gerbič Fran, *Album slovenskih narodnih napevov za klavir s podloženim tekstom*: I. zvezek 3 K. II. zvezek 3 K. III. zvezek 3 K.

Hoffmeister K., *Podoknica iz «Teharskih plemičev»* za klavir. 1 K.

Hoffmeister K., *Pesmi za visoki glas s spremljevanjem klavirja.* K 1'50.

Hoffmeister K., *Trije jahači.* Melodram za klavir. 1 K.

Ipavic J., *Možiček.* Enodejanska pantomima za klavir. 5 K.

Krek Gojmir, *Pod oknom.* Samospev za bariton s spremljevanjem klavirja K 1'60.

Lajovic Anton, *Tri pesmi* za en glas s spremljevanjem klavirja K 2'50.

Parma Viktor, *Pozdrav Gorenскеj.* Valček za klavir. K 2'—.

Parma Viktor, *Bela Ljubljana.* Valček za klavir. K 2'40.

Pirnati Stanko, *Slovenske narodne pesmi za mešan in moški zbor.* Partitura K 2'40. posamezni glasovi po 40 v.

Savin Risto, *Zimska idila.* Balada za srednji glas s spremljevanjem klavirja. 1 K.

Savin Risto, *Tri Aškerčeve balade.* Za en glas s spremljevanjem klavirja. Cena K 2'40.

Volarič H., *Zvezdica.* Polka mazurka za klavir. 90 vinarjev.

Za citre:

Koželjski Fr. S., *Pouk o igranju na citrah.* I. zvezek 3 K. II. zvezek 3 K. III. zvez. K 2'60.

Koželjski Fr. S., *Na vasi.* Fantazija (Slov. citrar zv. 2.) 90 vinarjev.

Mešiček Jos., *Narodna koračnica.* (Slovenski citrar zv. 1) 80 v.

Mešiček Jos., *Venec slovenskih pesmij,* II. natis. K 1'40.

NOVI AKORDI.

Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo.

Urejuje dr. Gojmir Krek.

Izhaja 6 krat na leto. Cena za celo leto K 8'—
za pol leta K 4'50, pos. zv. K 1'—.

Prinašajo izvirne skladbe za klavir, pesmi za 1 ali 2 glasa s spremljevanjem klavirja, moške in mešane zборе itd.

VI. letnik od 1. julija 1906 do 1. julija 1907. Dobi se tudi še prvih 5 letnikov po 8 K, eleg. v platno vezane po 10 K.

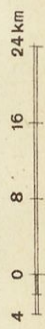

Tolmačenje znakov.

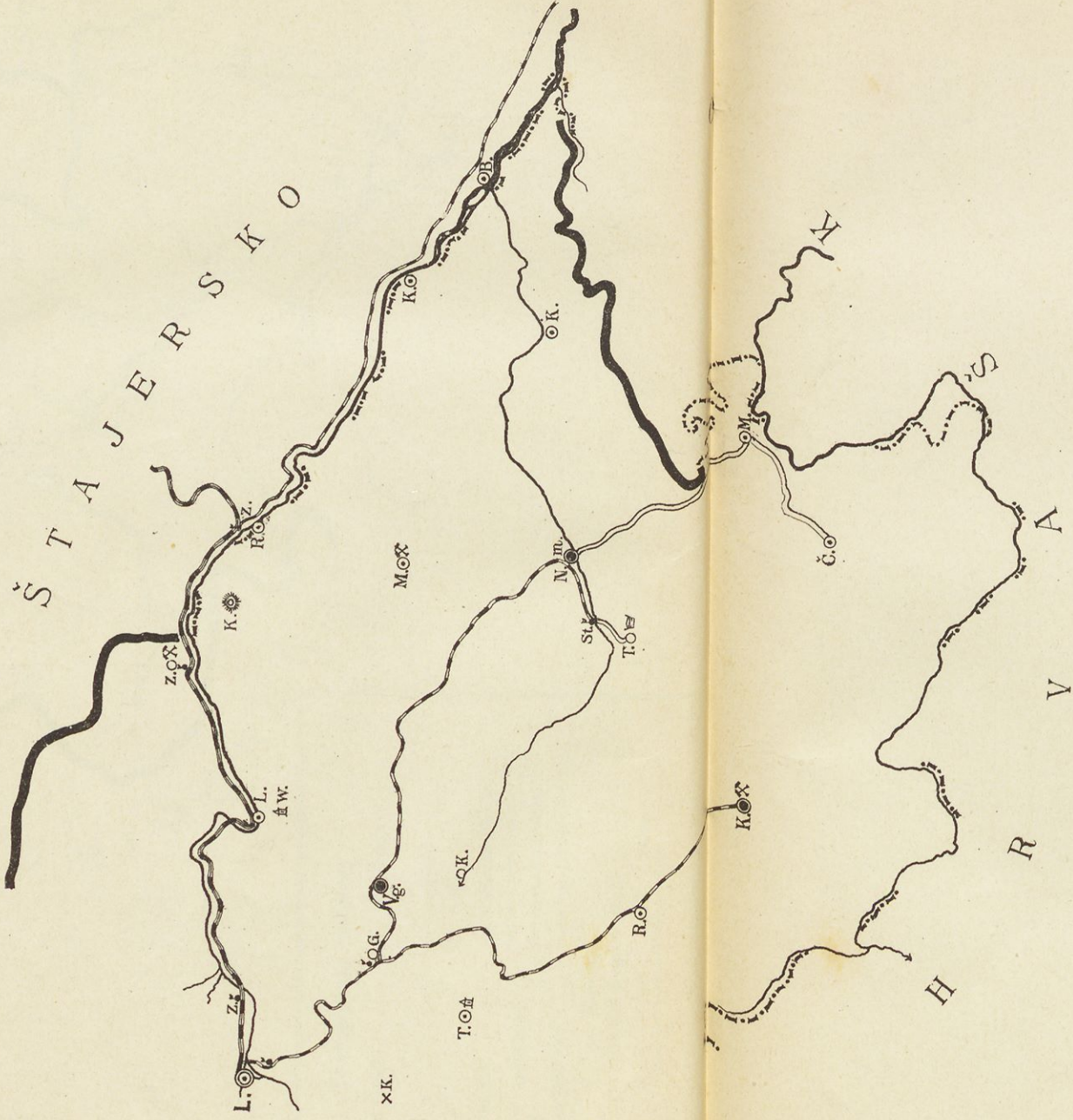
⊙	glavno mesto	⚙	žel. postaja
●	mesto	⚙	grad
○	trg	⚙	kopališče
○	vas	⚙	rudnik
—	pogorje	==	državna
x	gora	==	deželna
)(	prelaz	==	okrajna
—	železnica	—	deželna meja

Merilo:

1 : 800.000 (1 cm = 8 km).

Tolmačenje znakov.

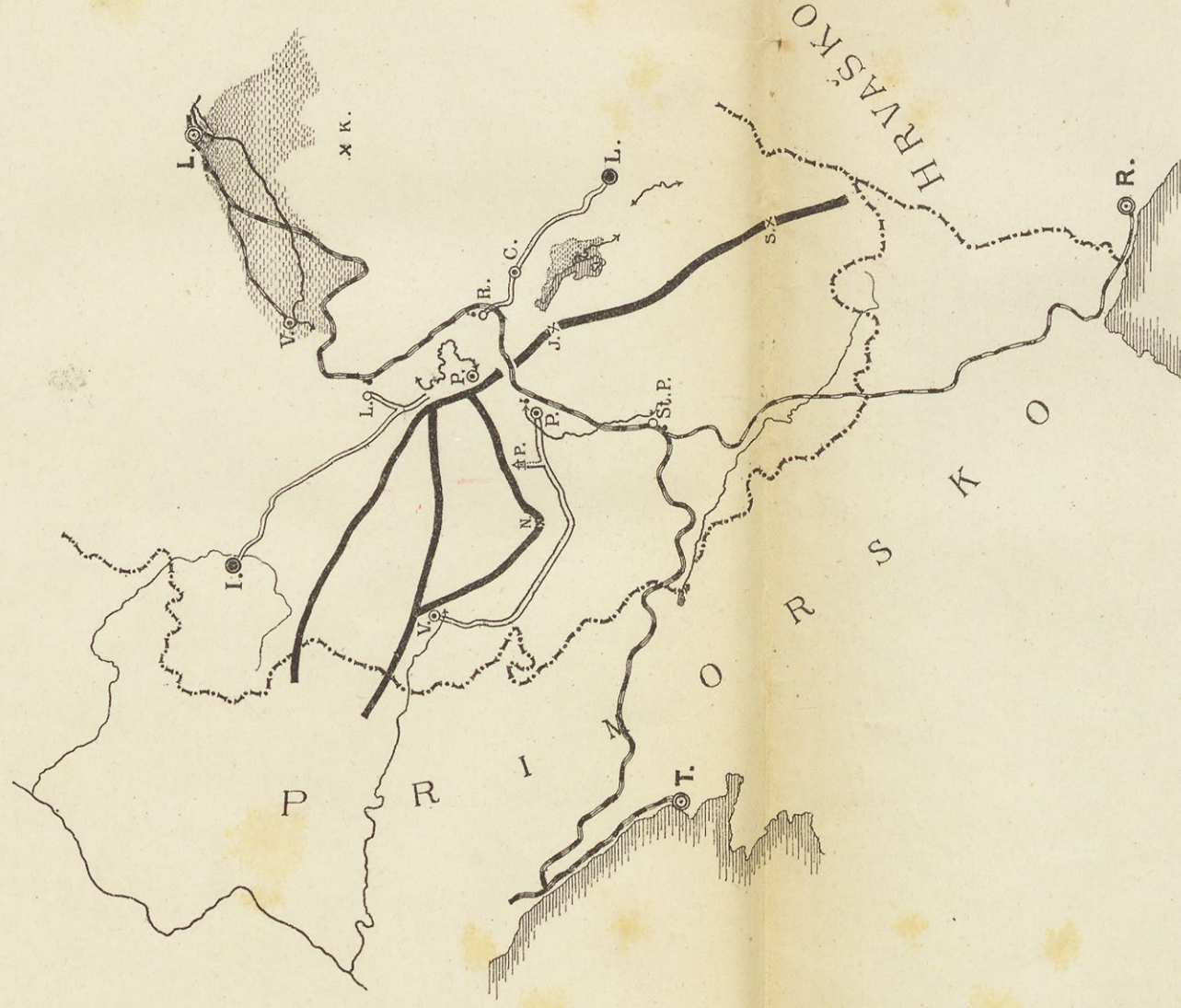
⊙ glavno mesto	⚓ žel. postaja
● mesto	⚓ grad
○ trg	⚓ kopališče
○ vas	⚓ rudnik
— pogorje	— državna
x gora	— deželna
⌋ prelaz	— okrajna
— železnica	— deželna meja

Merilo:

1 : 800.000 (1 cm = 8 km).

4 0 8 16 24 km

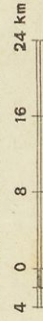

Tolmačenje znakov.

⊙	glavno mesto	⚙	žel. postaja
●	mesto	⚙	grad
○	trg	⚙	kopališče
○	vas	⚙	rudnik
—	pogorje	—	državna
x	gora	—	deželna
) (	prelaz	—	okrajna
—	železnica	—	deželna meja

Merilo:

1 : 800.000 (1 cm = 8 km).

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIJENICA

00000482542

